

XUDAFƏRİN

“Xudafərin harayından qalan mən!..”

Qəzet 1932-ci ildən çıxır № 3-4 (6823-6824) 7 aprel 2020-ci il Cəbrayıl RİH-nin orqanı

Prezident İlham Əliyev Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında tibbi maska istehsalı müəssisəsinin açılışında iştirak edib

Azerbaycan Respublikasının
Prezidenti İlham Əliyev və birinci
xanım Mehriban Əliyeva aprelin 6-
da Sumqayıt Kimya Sənaye Parkın-
da "Bakı Tekstil Fabriki" MMC tərə-
findən yaradılan tibbi maska isteh-
salı müəssisəsinin açılışında iştirak
ediblər.

Müəssisə ilə tanışlıqdan sonra
Prezident İlham Əliyev Azərbaycan
vələngə müraciət edib.

Iqtisadiyyat naziri Mikayıl Cabbarov və "Bakı Tekstil Fabriki" MMC-nin rəhbəri Səkine Babayeva dövlətimizin başçısına və birinci xanıma müəssisə haqqında məlumat verdildi.

Müəssisə ilə tanışlıqdan sonra dövlətimizin başçısı Azərbaycan xalqına müraciət etdi.

-Bu gün ölkəmizdə tibbi maska istehsalı başlayır. Bu, çox əlamətdar hadisədir. Çünkü indi dünyanın bir çox ölkələrində tibbi maska çatışmazlığı var, o cümlədən Azərbaycanda və biz bu sahədə daim id-xaldan asılı idik. Amma indiki şərait nəzərə alaraq qısa müddətdə, cəmi iki həftə ərzində yerli istehsal təşkil edildi. Burada sahibkarların böyük rolu vardır, eyni zamanda, Azərbaycan dövləti də öz maliyyə dəstəyini göstərmişdir. Beləliklə, qısa müddət ərzində yeni müasir istehsalat sahəsi yaradılmışdır və bu, bizə imkan verəcək ki, özümüzü tibbi maskalarla böyük dərəcədə təmin edək.

Bildiyiniz kimi, koronavirüsle mübarizədə maskalardan istifadə xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Qeyd etdiyim kimi, indi dünyanın bir çox ölkələrində bu sahədə problemlər yaşanır. Azərbaycanda da qıtlıq yaranmışdır və bəzi hallarda apteklərdə tibbi maskalar yoxdur. Ona görə bu istehsal bizi imkan verəcək ki, özümüzü təmin edək və koronavirusla mübarizə başa çatandan sonra da Azərbaycan artıq idxaldan asılı olmayaçın.

Eyni zamanda, bu gün Azerbaycanda dezinfeksiya vəsitələrinin istehsalı da təşkil edilib. Bu da qısa müddət ərzində ərsəyə gəlmış bir məsələdir. Amma burada üstünlüyümüz ondan ibarət idi ki, ölkəmizdə bir neçə spirit zavodları var və bu spirit zavodlarında dezinfeksiya vəsitələri istehsal edilməyə başlanılmışdır və artıq satışa verilir. Beləliklə, mübarizəni daha da səmərəli şəkildə aparmaq üçün dəfələrlə qeyd olunub ki, vətəndaşlar da-

*ha da məsuliyyətli olmalıdır və
səxsi gigiyenəsinə fikir verməlidir-
lər. Ancaq bunu təmin etmək üçün
vasitələr olmalıdır və bu gün bu va-
sitələr artıq bazara təqdim edilir -
tibbi maskalar və dezinfeksiya vasi-
tələri.*

İndi esas məsələlərdən biri də odur ki, apteklərdə və digər ticarət yerlərində sünü qiyəmət artımı olmasın. Çünkü maska qılıqlı artıq sünü qiyəmət artımına da getirib çıxarmışdır və bəzi hallarda maskaları altdan satırlılar. Bu hallara qətiyyən yol vermək olmaz və müvafiq dövlət qurumları çox ciddi nəzarət mexanizmi tətbiq etməlidirlər. Əgər sünü qiyəmət artımı olarsa, bu işdə əli olan şəxslər ciddi cəzalandırılacaq. Çünkü indiki pandemiya şəraitində belə addimlar xəyanət kimi qəbul ediləcək.

Tibbi maska və dezinfeksiya vasitələrinin istehsalı bir dəha onu göstərir ki, Azərbaycanda yaradılmış infrastruktur imkan verir, biz qısa müddət ərzində lazımlı olan istehsalat sahələrinin təşkilində uğur qazana bilək. Təsadüfi deyil ki, bu istehsal müəssisəsi Sumqayıtda yerləşən Kimya Sənaye Parkının ərazisində təşkil edilib. Bu park mənim təşəbbüsümələ yaradılıb və artıq burada bir çox müəssisələr fəaliyyət göstərir. Bu müəssisələr bizim qeyri-neft iqtisadiyyatımıza da böyük töhfə verir. Eyni zamanda, mövcud kadr potensialı, sahibkarlar sinifinin inkişafı, dövlət və özəl sektorun tərəfdarlığı, daim dövlət tərəfindən özəl sektora göstərilən dəstək - həm siyasi, həm maddi dəstək, güzəştli kreditlərin verilməsi, bütün bu amillər, yeni vəziyyətə gətirib çıxardı ki, biz vətəndaşlara lazımlı olan vasitələri qısa müddət ərzində operativ şəkildə istehsal edək və bazara təqdim etdi. Məsələn, 2020-ci ilin sonlarında

edək. Mən onu bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, hətta inkişaf etmiş ölkələrdə bu gün maska qılığlı var. Bizdə alınmış yeni avadanlıq, - bu avadanlığın ikinci xəttinin də gətirilməsi nəzərdə tutulur, - imkan verir ki, avtomatlaşdırılmış rejimdə böyük həcmdə, böyük sayıda maskalar istehsal olunsun.

Ona görə bugünkü tədbir xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Mən son illər ərzində yüzlərlə, bəlkə də mindən çox sənaye müəssisəsinin açılışında iştirak etmişəm, ancaq bu istehsalat sahəsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Çünkü bu gün Azərbaycanda istehsal olunan tibbi maskalar və dezinfeksiya vasitələri insanlarımıza go-

*ruyacaq. Bizim də əsas məqsədimiz
ondan ibarətdir ki, insanlar bu xəs-
təliyə yoluxmasın, insanların
sağlamlığı təmin edilsin və buna na-
il olmaq üçün bütün tədbirlər
görülür.*

Qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi nəticəsində Azərbaycanda hazırda koronavirus xəstəliyinin yayılması geniş vüsət almayıb. Dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində gündən yüzlərlə insan vəfat edir və heç bir ölkənin sehiyyə sistemi bu artan xəstələrin müalicəsini tam təşkil edə bilmir. Bu, bizim üçün de bir dərs olmalıdır. Ona görə Azərbaycanda qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi və

Aprel döyüşlərindən 4 il keçir

Haqq ordusunun əsgəriyik!

Mən Cəbrayılda Milli Ordulu sıralarında döyüşdüğüm vaxtlarda əsgərlərimiz üçün aylıq divar qəzeti də çıxardırdım. O qəzətin adını "Haqq ordusu" qoymuşdum. Bu adı ümumilikdə Azərbaycan Ordusunun məqsəd və məramına uyğun seçmişdim. Çünkü biz əsgərlər orduya haqqı(mızı) müdafiə üçün yolanmışdıq. Ona görə ki, biz kiminsə ərazisində zorakı hücumlar etmək, işgalçı məqsədləri güdmürdük, biz öz haqqımız şayısı bərpa olundu. Bu şanlı əməliyyatda haqq bizim tərəfimizdə idi, çünkü biz haqq işimiz uğrunda döyüşdük. Bu döyüşlərdə say-seçmə oğullarımızı da şəhid verdik, sağlamlıqlarını itirən igidlərimiz də oldu. Bu döyüşlərdə rayonumuzdan Mahmud Azəroğlu İbrahimov və Ruhin Əşrəf oğlu Qəhrəmanov (ölümündən sonra "İgidliyə görə" medalı ilə təltif olunub) şəhid oldu, Ruhinin qardaşı Qəhrəman ise yaralandı.

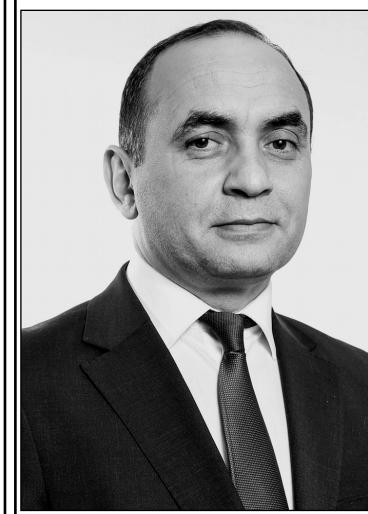
gələndən, 1912-ci ildə Haqqın
olan vətənimizi qorumaq,
müdafıə etmək üçün vuruşur-
duq. Haqqımız uğrunda ci-
hada qalxmışdıq...

Tanrı da haqqın tərəfində-
dir. Çünkü Allahın adlarından
biri də Haqq-təaladır. Başqa
sözlə, haqqı müdafıə etmək
elə Allahın tərəfində olmaq
deməkdir. Lakin Allah şeyta-
na lənət eləsin. Həyatda elə
anlar olur ki, şər güclü çıxır.
Biz düşmənlərimizin güclü
havadarları sayəsində
məğlub edildik. Məcburi
köçkün kimi, qaçqın kimi cə-
layı-vətən olduq. Arxalı köpək
qurd basdı...

2016-cı ilin aprelindəki
Azərbaycan Ordusunun bu
haqq savaşı bütün dünyaya
səs saldı. Şanlı Aprel
döyüşləri kimi tarixə qızıl hər-
flərlə yazıldı. Bu döyük həm
də onu göstərdi ki, Azər-
baycan əsgəri nəyə qadirdir.
Azərbaycan Ordusu öz tor-
paqlarını düşmənlərdən azad
etməyə qadirdir. Çünkü haqq
nazılər, amma üzülməz dey-
iblər. Bizim ordumuz haqqın
tərəfində olduğu üçün
güclüdür. Haqqın tərəfində ol-
maq isə həm də ədalətin, hu-
manizmin yüksək göstəricisi
olmaq deməkdir. Humanistliy-

Aradan uzun zaman fasiləsi keçdi. 2016-cı ilin aprel gəldi. Quduz düşmənlərimiz yenidən azığınlaşmağa sey göstərdi. Bu dəfə Azərbaycan Ordusu düşmənə öz zərbi-dəstini göstərdi. Düşmənə öz həddlini qandırıdı. Bir sırə strateji mövqeləri geri aldıq. O yüksəkliklərin biri də Cəbrayıł rayonunun Lələtəpə yüksəkliyi oldu. Və bunun sayesində Cucuq Mərcanlı kəndində ehtemalımızı və

Şakir Əlifoğlu

|| Təbrik edirik!

A black and white portrait of Ilham Aliyev, the President of Azerbaijan. He is shown from the chest up, wearing a dark suit, a white shirt, and a patterned tie. He has short, dark hair and is looking slightly to his left with a neutral expression.

Bu münasibətlə Ceyhun Məmmədovu təbrik edir, seçicilərinin ona bəslədikləri etimadı layiqincə doğrultmasını və deputatlıq fəaliyyətində uğurlar qazanmasını arzulayıraq!

Narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə gücləndirilir

Narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi və narkomanlıq müasir dünyani ciddi narahat edən global problemlərdən biridir. Əfsuslar olsun ki, narkomaniya bu gün dünyanın bir çox dövlətlərində dəhşətli bələya çevrilənkedir. Bu bəla həm narkotik istifadəcisinin müxtəlif cinayətlər töretməsinə səbəb olur, həm də cəmiyyətin mənəvi və intellektual potensialının aşınmasına, gənefondun tənzəzlüne və digər mənfi hallara getirib çıxarıır. Narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi cinayətkarlığın artmasına səbəb olmaqla yanaşı, həm də terrorizmin maliiyə mənbəyi kimi beynəlxalq təhlükəsizliyə əsas təhdidlərdən biri hesab edilir.

Hələ 1997-ci ildə Ümummilli lider Heydər Əliyev BMT-nin Yaxın və Orta Şərqdə Narkotiklərin Qanunsuz Dövriyyəsinə Nəzarət üzrə Yardımcı Komissiyasının 32-ci sessiyasında çıxış edərkən cəmiyyətimizin sağlam inkişafının vacibliyini vurğulayaraq Azərbaycan Respublikasının bu problemin həllində ardıcıl addımlar atacağını və dünya icimaiyyəti ilə bu məsələdə bir yerde olacağını bir daha bayan etmişdir. 1998-ci ildə Azərbaycan Respublikası BMT-nin "Narkotik vasitələr haqqında", 1961-ci ildə "Psixotrop maddələr haqqında" konvensiyalarına qoşulmuşdur. 1999-cu il iyun ayının 18-də "Narkotik vasitələr, psixotrop maddələr və prekursorların qanunsuz dövriyyəsi ilə mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul olunmuşdur. Bu qanunun başlıca əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, Azərbaycanda narkotik tərkibli bitkilerin kultivasiyası, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin istehsalı qanunla qadağan edilmişdir.

Azərbaycanda sosial-iqtisadi sabitliyin təmin edilmesi, insanların sağlamlığının, rifikasiyin və mənəvi-əxlaqi dəyərlərinin qorunması məqsədilə narkomanlığa, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə ümumdüvlət vəzifəsi kimi müəyyən edilmişdir. Bu sahədə həyata keçirilən Dövlət proqramları çərçivəsində zəruri qanunvericilik bazaşı yaradılmış, institutional islahatlar həyata keçirilmiş, Azərbaycan müvafiq beynəlxalq sənədlərə və təşəbbüslerə qoşulmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin narkomanlığa və narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizədə dövlət və hüquq-mühafizə orqanlarından konkret nəticələr tələb etməsi bu qlobal problemi ölkəmizdə yayılması təhlükəsinə qarşı Azərbaycanın qe-

tiiyətli mövqeyini əks etdirir. Belə ki, bu problemdə mübarizə üzrə 3 Dövlət Proqramı uğurla icra edilmiş və hazırda 2019-2024-cü illəri əhatə edən 4-cü Dövlət Proqramı icra olunmaqdadır.

"Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizəyə dair 2019-2024-cü illər üçün Dövlət Proqramı"nın məqsədi respublikada narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizənin gücləndirməsi, antinarkotik təbliğatı, ictimai maarifləndirmə işinin əhatəsinin genişləndirilməsi, müasir informasiya texnologiyalarının imkanlarından istifade olunmaqla narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinin və narkomanlığın yayılmasının maarifləndirmə yolu ilə qarşısının alınması, narkomanlığa düber olmuş şəxslərin müalicəsi və reabilitasiyası istiqamətində müasir texnologiyaların, yeni əsərlərin tətbiqi, bu sahədə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi, beynəlxalq təcrübədən istifadə etməkə ixtisaslaşmış seminarların keçirilməsi və digər genişmiyəyə məsələlərdən ibarətdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin müvafiq Serəncamı ilə Narkotiklər Mübarizə üzrə 36-ci Beynəlxalq Konfransın 2019-cu ilin 15-17 aprel tarixlərində Bakı şəhərində keçirilməsi ilə əlaqədar Təşkilat Komitesi yaradılmış və konfransın ən yüksək səviyyədə təşkil edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyasının və Amerika Birleşmiş Ştatlarının Ədliyyə Departamentinin Narkotiklər Mübarizə Administrasiyasının birge təşkilatlığı ilə Bakıda keçirilən Narkotiklər Mübarizə üzrə XXXVI Beynəlxalq Konfransda dünyanın 115 ölkəsindən 432 nümayəndə iştirak etmişdir.

Konfransın məqsədi narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi və çirki pulların yuyulması ilə mübarizədə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, müvafiq sahədə əməkdaşlığın daha da gücləndirməsi olmuşdur. Bu konfrans, həmçinin digər dövlətlərlə səmərəli təcrübə mübadiləsinə imkan yaratmışdır.

Beynəlxalq konfrans çərçivəsində narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı mövcud olan müasir mübarizə üsullarından mütəxəssislərin bəhrələnməsinə şərait yaradılmış, eyni zamanda, konfrans işini regional işçi qrupla-

rın müzakirəsi və seminar sessiyaları ilə davam etdirilmişdir.

Dünyada getdikcə daha da intensivləşən iqtisadi integrasiya, ticarət və geniş hecmli yüksəkləşmənin təşkili üçün ölkələr arasında nəqliyyat elaqələrinin genişlənməsi dünyanın bəzi regionlarında istehsal edilən narkotik vasitələrin digər ölkələrə yayılması ilə müşayiət olunur.

Azərbaycan müasir nəqliyyat infrastrukturuna malik olmaqla beynəlxalq yük daşımalarında Avropa ilə Asiya arasında mühüm tranzit ölkədir. Narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı əsas problem də xaricdən ölkə ərazisindən qəcaqmalçılıq yolu ilə getirilən narkotiklərle bağlıdır. Bəlli olduğu kimi bu, ilk növbədə Şərqi Qərbe tranzit baxımından respublikanın əlverişli coğrafi mövqədə yerləşməsi ilə şərtlənir.

Belə ki, 2019-cu ilin 11 ayı ərzində narkotiklər mübarizə sahəsində hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən 4140 fakt aşkar edilmişdir ki, onlardan 1360-i satış, 2454-ü saxlama, 268-i qanunsuz olaraq narkotik xassəli bitkiləri kultivasiya etme, 58-i ise digərləri təşkil etmişdir. Aşkar edilmiş faktlar üzrə ümumi çekisi 2 tondan artıq müxtəlif növ narkotik vasitələr və psixotrop maddələr qanunsuz dövriyyədən çıxarılmışdır. Bundan əlavə, 330 kq prekursor, 12 kq 620 qr güclü təsir edən zəherli madde qanunsuz dövriyyədən götürülmüşdür.

Müsadire olunan narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin 751 kq 619 qramını marijuana, 264 kq 408 qramını tiryek, 843 kq 996 qramını heroin, 22 kq 812 qramını həşiş, 93 kq 101,8 qramını psixotrop maddələr, 117 kq 678 qramını digərləri təşkil etmişdir.

Cinayet məsuliyyətinə 3111 nəfər cəlb edilmişdir ki, onlardan 18 yaşadək 10 nəfər, 18-25 yaş 257 nəfər, 26-29 yaş 481 nəfər, 30 yaşdan yuxarı isə 2363 nəfər təşkil edir.

Beləliklə, ölkəmizdə narkomaniya ilə mübarizənin məhz dövlət və ümummilli siyaset səviyyəsinə qaldırılması, narkomanlığın profilaktikasına və dəf edilməsinə son dərəcə ciddi əhəmiyyət verilməsi, ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin narkotizmin hər cür təzahürünə qarşı principal və barışmaz mövqeyi, narkomanianın dəf edilməsində dövlət və hüquq mühafizə orqanlarından konkret nəticələrin tələb edilməsi bu ümumbaşarı bələnin ərazimizdə yayılması təhlükəsinə Azərbaycanın bugünkü münasibətini xarakterizə edir.

Ramiz ƏLİYEV,
Cəbrayıl rayon prokuroru, kiçik ədliyyə müşaviri

Ceyhun Məmmədov 28 yanvar 1975-ci ildə Cəbrayıl rayonunun Şükürbəyli kəndində anadan olub. O, 1991-1994-cü ildə Suriya Ərəb Respublikasında Əbu Nur İslam Kompleksi, Dəvət və İrsad institutunda təhsil alıb. Daha sonra (1994-1998) Liviya Ərəb Sosialist Xalq Cəməhiriyyəsi İslama dəvət fakültəsində ərəb dili və dinşünaslıq üzrə bakalavr dərəcəsinə yiyələnib. 2000-2002-cü ildə Xəzər Universitetinin Humanitar fənlər fakültəsində Ərəb dili üzrə magistratura dərəcəsi, 2004-2007-cü ildə isə AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda ilahiyyat üzrə fəlsəfə doktoru dərəcəsi alıb. C.Məmmədov indiyədək müxtəlif vəzifələrdə çalışıb. O, 1998-2001-ci ildə İrsad İslam Araşdırma Mərkəzində tərcüməçi-referent işləyib. 2001-2002-ci ildə Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsində Qarabağ bölgəsi üzrə şöbədə baş mütəxəssis, 2002-2006-ci ildə Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin Dinşünaslıq ekspertizası bölməsinin müdürü işləyib. 2007-2012, 2012-2013, 2013-2014-cü illərdə Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsində Dinşünaslıq ekspertizası, ictimai məsələlər və analitik təhlil şöbəsinin müdürü, "Dövlət və din" ictimai fikir toplusunun redaktori, Avrasiya tərcümə mərkəzinin tərcüməçisi, AMEA-nın Şərqsünaslıq institutunun Din və ictimai fikir tarixi şöbəsinin böyük elmi işçisi olub. 2015-ci ildən bu günə kimi Prezident Administrasiyasında Millətlərarası münasibətlər, multikulturalizm və dini məsələlər şöbəsində böyük məsləhətçi, 2017-2018-ci ildə isə Azərbaycan Dillər Universitetinin müəllimi işləyib.

qaydada görüşməkə start verdi. Bu məqsədə martın 7-de "8 Mart - Qadınlar bayramı günü" münasibətilə Cəbrayıl şəhər sakini olan yataq xəstəsi Samirə Səfər qızı Şirinova ilə və onun ahił anası Təbərrük Adışırın qızı Şirinova ilə görüşüb səhəbet etmişdir.

Görüş esnasında Ceyhun müəllim onların güzerəni ilə maraqlanmış, sosial çətinliklərinin həll olunması istiqamətində müvafiq köməkliliklə göstərilmesini

Deputatın seçicilərlə görüşü

"Koronavirus" tehlükəsi ilə bağlı olaraq əhalinin bir yerde, kompakt toplaşması mümkün olmadığından rayonumuzdan olan deputat Ceyhun Valeh oğlu Məmmədov öz seçiciləri ilə görüşə fərdi vəd etmişdir.

Millet vəkili onları 8 Mart hədiyyələri ilə de sevindirmişdir.

Görüşdə YAP rayon təşkilatının sədri Arif Fərzəliyev də iştirak etmişdir.

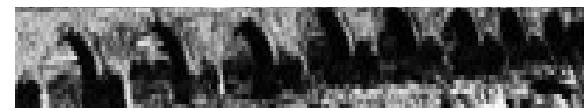

Şəhidin anası Qaracallı kənd sakini Aliyeva Amine Misir qızı ilə görüşdə YAP rayon təşkilatının sədri Arif Fərzəliyev də iştirak etmişdir.

Səhəbet zamanı şəhid anasının qayğı və problemləri ilə maraqlanmış, bütün

Şəhid ailələrinin dövlətin diqqət mərkəzində olduğu qeyd edilmişdir.

Şəhid anası ve qohumları onlara göstərilən bu diqqət və qayğıkeşliyə görə öz minnətdarlıqlarını bildirmişlər.

Dünyanın 200-dən çox ölkəsinə ölüm kabusu ilə silkələyib cənginə alan koronavirus epidemiyası - epidemic həddini aşub pandemiya səviyyəsinə yüksələn bu dəhşətli yoluxucu xəstəlik hələ ki, meydanını boş görüb meydanı sulayır.

Dünyaya meydan oxuyan Amerikanı da, Rusyanı da, özlərini supergüt sahibləri hesab edən Avropa dövlətləri də - İtaliya, Fransa, Almaniya, İspaniya da, Şərqi dönyasında, Asiyada az qala Allahın əvəzinə allahlıq eləyib cürbəcür əndirəbadı nəsnələr icad eləməkəle Allahın xalıqlıq qüdrətinə şərık olmaq istəyen Yaponiya da, Çin də... hamısı əsir-yesir olub koronavirus pandemiyasının qarşısında ... Hər gün yüzlərlə insan bu xəstəlikdən həyatını itirir, ölüm-dürim arasında çabalayır.

Bir sözlə, bütün bəşəriyyətə koronavirus pandemiyası meydandır. İnsanları evdən çölə çıxmaya az qala peşman edir, bütün dünyani "Evde qall!" çağırır.

Dünyani silkələyən bəla - koronavirus

rışı - həyəcanı altında saxlayır... Hələ ki, sırrı bilinməyən, əlacı tapılmayan bu bəla haqqında hər bir şey düşünür, hərənin ağlına bir şey gəlir ki, görəsən bu ne bəladır, ay Allah, dünya düşçər olub?

Coxları kimi mənim də ağlıma çoxlu fikirlər gelir. Fikirləşirəm ki, ən çox da dünyani itaetdə saxlamış istəyən super dövlətlərin qoparağını götürüb bu dəhşətli, gözə görünməz virus. Axi Allah da gözə görünməzdir. Axi Allah dünyada hər şeydən güclüdür. Bəlkə, elə bu, bir Allah bələsidir. Deyəcəksiniz ki, axı Allah qəddar deyil, axı Allah mərhəmətdir, rəhmildir. Düzdür, orası elədir. Orası da elədir ki, bəndlər arasında zülm ərşə dirənəndə, Allahın əvəzindən super dövlət hesab etdiyimiz dünyadan böyük gücləri Allahı unudub özlərini Allah yerinə qoymaqla "allahlıq edəndə" - əslində haqqı-ədaləti unudub olmazın haqsızlıqlar, zümlər töredəndə bəs Allah görmürdümü?

Bəli, birdən fikirləşirəm ki, Al-

lahın zülmü tutub dünyani. Yaşda qurunun oduna yanib gedir. Allahın adlarından biri də Qəhardır - yeni zülm, qəhr edən. Yeni hər şeydən böyük olan Allah hər bir sahədə də hamidən, hər kəsdən böyükdür. Hətta zülm vəre bilməkdə də yeri gələndə ən böyük zülm nümayiş etdirir. Bu, məhz müasir əyyamda, hazırlı şəraitdə öz yerini alıb. Yəqin dünyaya haqsızlıqları ilə meydan oxuyub zülm töredərək allahlıq edən super dövlətlərə Allah-təala bu bəla ilə görk eyletdirmek istəyir ki, dayan, indi bax gör ən böyük zülmü sən törədə bilirsən, yoxsa mən?

İnsanlar (böyük dövlətlərin timsalında əşəriyyət!) yollarını azanda, zülm-haqsızlıq ərşə dirənəndə Allah göydən öz bəlasını endirməli idi...

Heç uzağa getmirəm. O zülmün - haqsızlığın nümunəsini öz ölkəmizə - Vətənimizə olunan ədalətsizliklərin nisbetində gəstəriyəm. Dünyanın Qarabağ məsələsinə ikili standartlar çərçivə-

sində yanaşması, şərə - haqsızlığı bu dərəcədə meydan verməsi vətəndaşlarımıza qarşı ən böyük zülm deyilmə? Bəyəm ermənilərin (ve Ermənistən) qarşısında biz haqqımızı müdafiə edib vətənimizi işğaldan azad etməkdə o qədər acizikmi?! Yaxud da o qədər əfəl idikmi torpaqlarımızı atıb qandan qorxan ermənilərdən ("erməni qan gördü" məsəlimiz bunu deyir) qorxub qaçıdır, doğma yurd-yuvalarımızdan qaçqın - kökün düşdük?!

Bax bu kimi Allahsız işlər Allahın qəzəbine səbəb oldu ve bu bələni göndərdi

Görəsən dünya dövlətlərinin bu pandemiyə islah edəcəkmi? Bir el deyimimiz var: "Allah bir şər eləsin, xeyrim içinde olsun". Bəlkə bu şər-xəta Allah tərəfinən bir ibret dərsi kimi göndərilib əşəriyyətə?! Allahın bu şərindən dünya-əşəriyyət və o cümlədən xalqımız, vətənimiz xeyir tapsın tək. Dünyanın super dövlətləri ayılsın, başlarına vursun səhv və ədalətsiz yolda ol-

düğunu. Dünya mənən islah olunsun. Dünyamız haqq işi uğrunda birləşsin, hər yerde olduğu kimi Vətənimizdə də əmin-əmanlıq bərpa olunsun, Qarabağımız, işğal altında olan bütün torpaqlarımız azad olunsun. Doğma dədə-baba torpaqlarımıza qaydaq. Təki ümumbehəşəri bəla olan bu koronavirus təhlükəsindən sovuşaq, xilas olaq. Bu bəla dünyani qəflətdən silkələdir aylıtsın. Dünya haqq işi uğrunda birləşsin, postpandemiyadan sonra da əbədilik dünya insanları bir-biri ilə həmrəy olsun, haqqı-ədaləti birmənəli şəkildə dəstəkləsin. Ölək Prezidentimiz İlham Əliyevin bəyan etdiyi kimi, "Biz birlikdə güclüyük!" devizi təkcə bu gün yox, bütün zamanlarda öz qüvvəsini saxlasın.

Gəlin Prezidentimizin səsine səs verək, birlikdə olaq və bu ağır yoluxucu xəstəlikdən də sağ çıxaq!

Sakir Albalıyev

Novruz bayramı: addan mahiyyətə

"Novruz bayramı" ifadəsinə adekvat kimi "yaz bayramı", "Bahar bayramı" ifadələrini də işlədirirlər və çox vaxt da Novruzun sadəcə bir bahar (yaz) bayramı olduğunu iddia edirlər. Bu fikir özünü nə dərəcədə doğrudan bilər? Doğrudanın Novruz adı altında populyarlıq qazanmış bu bayram sadəcə yaz (bahar) fəslinin gelişisi ilə eyni semantik yükü daşıyır? Müvafiq olaraq fikrimizi yoxlamaq üçün digər bir fəslin adını yaz fəslinin yerinə qoyaq, görək eyni effekti yaradırmı?

Yay da, payız da, qış da yazla eyni semantik sırada durur və hər biri ayrıraqda təbiətin 4 fəslindən birinin adıdır. Bəs "yaz bayramı" ifadəsile Novruzun sadəcə bir yaz -bahar bayramı olduğunu düşünürkə, onda bəs niyə yay bayramı, yaxud payız, qış bayramı istihləhləri ilə digər fəsillerin gelişini dile gətirmir?.. Tarixin hansısa arxaik çağında güman ki, yay, payız, qış mövsümlərinin gelişisi də yaz fəslinin gelişində müşayiət olunduğu sayaq bayram mərasimləri ilə müşayiət olunub. Ancaq hazırda görünən fakt odur ki, bu fəsillərin heç birində mövsüm mərasimi seciyyəsində rituallar - mərasimlər keçirilmir. Məhz bu səbəbdən də Novruz bayramına adekvat kimi işlətdiyimiz yaz bayramı ifadəsi yay, payız, qış fəsillərinə də eyni dərəcədə şamil edilmir. Demək, burdan boylanan məntiq onu diqtə edir ki, Novruz bayramı ile eyni mənada işlətdiyimiz bahar (yaz) bayramı ifadəsi ne dərəcədə bir-birilə sinonimlik yaradırsa da, bu ifadələr o qədər dərəcədə də bir-birinin tam eyni olması demək deyildir. Yəni Novruz bayramı özlüyüdə yazın gelişini simvollaşdırda, birbaşa hərfi menada "yaz bayramı" ifadəsini - yəni baharın sadəcə olaraq bir fəsili kimi gelişini ifadə etməir. Niyə? Çünkü yaz fəslinin gelişisi Novruz bayramının bir tərkib hissəsidir. Əger biz Novruz bayramı ifadəsi əvəzine birbaşa yaz bayramı ifadəsini işlətmis olsaq, onda Novruzun mahiyyətini bir bayram ritualı ol-

raq yalnız bahar fəslile mehdudlaşdırıb, bayramın əhatə elədiyi zəngin və geniş bir çevrəni çox-çox daraltmış olarıq. Başqa sözlə, Novruz bayramı (istilahı) bir mərasim aktı olaraq yaz fəslini də (yaz bayramını da) öz əhatə dairəsinə alır, bir sözlə, Novruz mərasim kompleksi öz içine bahar fəslinin də gelişini daxil edir. Ancaq sadəcə yaz (bahar) bayramı anlayışı özlüyüdə təbiətdəki yaz fəslinin gelişini təcəssüm etdirmək Novruz mərasimi hadisəsini bütövülüy ilə özündə inikas etdirə bilmir. Necə ki, 1941-1945-ci illərin Böyük Vətən müharibəsi II Dünya müharibəsinin çox böyük tərkib hissəsi olub, onun tam sinonimi kimi işlədilə bilmez. Ancaq II Cahan savaşı ifadəsi isə bir tarixi dövr olaraq Böyük Vətən müharibəsinə də öz tərkibinə almış olur. Bax beləcə də yaz bayramı ifadəsi də Novruz mərasim kompleksinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Novruz bir bayram kimi öz icra və ayınlarını, rituallarını bu bayramın (yazın) simasında - bahar fəslinin əsasında qurmaqla özünü sosial və təbii amillərin vəhdəti kompleksində reallaşdırır. Özgə cür desək, Novruzda təbiət hadisəsi olan yazın gelişisi sadəcə təbii amillərin inikası üzərində qapanıb qalmır, bioloji və təbii canlı aləmin sosial mühitlə qarşılıqlı əlaqəsi zəminində dünən düzənli, hayat, yaşayış fəlsəfəsi bir bütöv organizm kimi təqdim olunur. Burada yalnız təbiət hadisəsi yox, sosial mühitde baş verənlər də, yalnız maddi-fiziki olanlar deyil, mənəvi olanlar da vahid bir kompleksin üzvi tərkib hissəleri kimi, ayrılmaz komponentləri kimi götürülür. Yaz fəslinin gelişisi isə (başqa sözlə, bahar (yaz) bayramı anlayışı isə) yalnız təbiət hadisələrinin cəreyan etdiyi təbii proseslərə şamil oluna bilər. Novruzun mərasimi əhəmiyyəti isə bu proseslərə geniş qlobal miqyasda yanaşmaqla təbiət hadisələrinin antropomorfizə edilməsi, təbiətin metaforik

canlandırılması şəklinde çoxtərəflili bucaqlara şaxələndirilməsində özünü göstərir. Novruz hadisəsi təbiətə insanların sadəcə kənardan seyrçi baxışlarını deyil, təbiətə təbiətin içindən girib baxmaqla təbiətə fəlsəfi baxışlarını eks etdirir. Təbiətin təbiət hadisəsindən çox onun obraklı şəkilde dərk edilib qıymətləndirilməsində - təbiətə cəmiyyət həyatının bölünməzliyi müstəvisində qərarlaşdırılub təsəvvür edilməsindən Metaforik güzgüdə - təbiət hadisələrinin teatrallaşdırılması zəminində həyata keçirilən Novruz ritualları dediklərimizin əyani göstəricisidir. Təbiət hadisələrinin ictimai-fəlsəfi dünya Görüş olaraq insanların baxış süzgəcində keçirilməsində təcəllə olunur Novruz mərasimləri. Əger Novruz sadəcə yazın gelişini təcəssüm etdirən yaz (bahar) bayramı olsaydı, onda digər fəsillərin gelişində olduğu kimi sakit bir həyat tərzi yaşanardı, yazın gelişini xalq içərisində bu qədər təmtəraqla qarşılanmaz, coşqu ilə keçirilməzdi. Deməli, yaz fəslinin gelişini müşayiət edən coxçəsidi, bənzərsiz xalq karnavalları, mərasim ənənələri təbiəti qeyri-adı gözdə görə bilək məhərətinin, təbiətə sosial-fəlsəfi mezmun vere bilmək düşüncəsinin xalq təfəkküründəki eks-sədəsidi. Xalqın adı seyrçi gözə yox, bəsiret gözünün aynasından, idrak gözü ilə dünənya (təbiətə) baxmasıdır.

O ki, qaldı "Novruz" ifadəsinin subyektiv duygularla bağlı olaraq doğurduğu allergiyaya - yəni fars sözü kimi qısqanlıqla yanaşmaqla məsələsinə, bunun da köklü səbəbləri vardır. Dilçilikdə terminoloji leksika deyilən bir mövzu var və terminoloji mahiyyət dəşyan sözlər-terminlər ümumi dilçilik qanunlarına görə adəten əcnəbi sözlərdən təşkil olunur: ərəb, fars, yunan, latin, fransız, ingilis və s. dillərdən götürülen sözlər bəyənləmilər miqyasda müstərek şəkildə anlaşılması nazmine hər hansı bir elm sahəsində

termin ifadələr kimi qəbul edilib işlənilir. Novruz bayramının da yaranma və keçirilmə areali müxtəlif xalqlar, dinlər və ölkələr olmaqla çox-çox geniş bir coğrafiyanı əhatə edir. Belə olan təqdirdə bu bayramın nə qədər dərəcədə beynəlxalq əhəmiyyət (və miqyas) daşıdığı bir daha aydın görünür. Bu səbəbdən də dünən bir çox xalqları, müxtəlif din daşıyıcıları və ayrı-ayrı ölkələr tərəfində qeyd olunan bu mərasimin müstərek bir adının olması bu baxımdan, deyərdim ki, tarixi bir zərurətin nəticəsi olaraq tam təbii görünəndir. Yəni Azərbaycanda bir başqa adla, farslar da digər bir adla, eləcə də Şərqi dünənəsində tamam başqa bir adla - fərqli adlarda keçirilməsinə lüzum olmadığından, tarixi şəraitin özü vaxtında bu ümumi bayram kimi keçirilən Novruzun adını təbiiliklə vahid bir məcraya salmış və dünənəsində vahid adla Novruz bayramı adı altında təntənə ilə qeyd olunmağa başlamışdır. Necə ki, dünənəsində qərəbatlı tərəfdən qeyd olunan mərasimlərə də qədər təmtəraqla qarşılanmaz, coşqu ilə keçirilməzdi. De-

məli, yaz fəslinin gelişini müşayiət edən coxçəsidi, bənzərsiz xalq karnavalları, mərasim ənənələri təbiəti qeyri-adı gözdə görə bilək məhərətinin, təbiətə sosial-fəlsəfi mezmun vere bilmək düşüncəsinin xalq təfəkküründəki eks-sədəsidi. Xalqın adı seyrçi gözə yox, bəsiret gözünün aynasından, idrak gözü ilə dünənya (təbiətə) baxmasıdır. Olaqanlıq, qədər hamisi dolayısı və ya birbaşa olaraq Novruz bayramının mahiyyətinin bizim içimizdən gəldiyini - türk dünənəsindən qaynaqlandığını bürüze verir. Yəni türkün özünün iç dünənəsindən gələn Novruzun səsi-sorağı onu bir folklor medeniyət faktı olaraq müxtəlif çeşid və biçimlərdə qavramağa, yaşamağa və keçirməye - bayram etməyə imkan verir. Novruz bayramı en xırda detallarına qədər bizim həyatımızın, məsiətimizin içərisində kök salıb yaşayır və onu xalqın ruhundan, düşüncəsindən, dünənəsindən - bir sözə, yaşam tərziindən qoparıb atmaq, silib təmizləmek olmaz. Ona görə ki, Novruz bayramının tarixi bizim xalqımızın özü ilə yaşıddır, Novruz bir yaşam düsturu, həyat fələfəsi olaraq xalqımızla birgə doğulmuş və həyata, ictimaiyyətə, eləcə də bütün dünənəsindən qaynaqlanır. Bir sözə, Novruz bayramının adında beynəlmələçilik prinsipləri ifadə olunub, mahiyyətində isə bəşəri dəyərlərə söykənmək missiyası eksini tapıbdır.

(Davamı səh. 4-də)

Bayram tonqalları - yeni həyatın enerji ionlarıdır

(Əvvəli səh. 3-də)

Novruz bayramı qış fəslindən sonra təbiətə qədəm basan yaz fəslinin üstündə qurulub. Soyuq və şaxtalı - sazaqlı qışın içində çıxdığı üçün də Novruz mərasimlərinə gedən yol da öz başlangıcını qış fəslinin içində (başlayır) götürür. Bu da təsadüfi yox, əslində zərurətdən irəli gəlir. Belə ki, qış fəslini öz dondurucu, şaxtadan - sazaqdan yandırıcı nəfəsi ilə bütün canlı alemlə sükunət çökdürür, həyatı, yaşıyışı sınağa çəkdirir. Təbiət ölümlə üz-üzə qalır.

Buna görə də xalqımız qışın mərhələlərə ayırib, onu üç yerə bölib: böyük cillə, kiçik cille və boz ay. 40 gün böyük cillənin, 20 gün kiçik cillənin payına düşmək-lə ikişisi birlikdə cəmi 60 gün, yəni 2 ay çəkir. Yerda qalan qışın bir ayını isə xalqımız boz ay, alaçapov ay və s. kimi adalarla hallandırır. Deməli, qışın ilk iki ayını ağırlıq menası (hərfi anlamda "qırıq rəqəmi) verən cille sözü ilə bağlayırlar. Qeyd edim ki, "40" rəqəmi xalqımızın düşüncəsində "ağırlıq" menası ilə eyni semantik yükü daşıyır. Qırıq uşağın cilləsini tökmək onu cillədən - ağırlıqlardan (qaramatdan) çıxarmaq kimi düşünülürse, "qudurən qırıq gün çəkər", "oğurluqla əyriliyin ömrü 40 gün gedər" və s. tipli inanc - deyimlərimizdə də 40 rəqəminin xaotik bir dövrü-ağır durumu (ağırlığı) işarələyən bir simvol olduğu aydın görünür. O ki, qaldı qışın ilk 40 gününü böyük cille anlandırmağa, burdakı "böyük" ifadəsi əslində mahiyyətce "bütvə" mənasını özündə daşıyır, yəni 40 rəqəminin - 40 günün bütövlüyüni göstərən "böyük" lükən səhbət gedir burada. Kiçik cille mefhümündəki "kiçik" sözü isə "bütvə" - 40-in (40 günün) yarısı - yəni bütöv olmayanı, kiçiyi olan 20 günü işarələyir. Metaforik olaraq da xalq arasında böyük çile "böyük qardaş" (böyük ailə), kiçik cille "kiçik qardaş" kimi tanınır adlandırılır. Böyük qardaşın da böyüklük göstərməsi - səbirli, təmkinli olması, kiçik qardaşın isə hırslı, acıqlı, cingene təbiəti olmasının da bu məntiqdən mənalandırılmışdır. Başqa sözlə, qışın ilk 2 ayı qışın cillələri - qışın oğlan çağının kimi, yəni qışın ağırlıqları tökülen, dondurucu - oldürücü cillələri kimi xarakterizə olunur. Qışın sonuncu üçüncü ayı isə nisbetən yumşalma ilə müşayiət olunan boz ay adı ile tanınır ki, "boz" sözü də rəngi - rufu bilinməyən (hansı dincə - məzhəbə qulluq etdiyi bilinməyən) bir fəsil dənəmə kimi düşünləməlidir. Məhz özünü hansı üzle göstərcəyi bilinməyən bu boz sıfət ayın içindən sabaha - üzü yaza doğru ümidi, nikbin bir ovqatla keçib getmək üçün də Novruz mərasimi ənənələrini xalqımız bu ərəfədən başlayaraq keçirməyə başlamışdır. Bu ənənələr Novruz çərşənbələri adı ilə tanınır. Men bu çərşənbələri Novruzqabağı cillələr kimi səciyyələndirmişəm. Yəni yaz fəsilidə,

ümmülikdə Novruz bayramı da bu çərşənbələrin - bu cillələrin içindən keçib gelir. Böyük və kiçik cilləni əhatə edən iki ay ümumi olaraq qışın cilləridir; qışın sonuncu ayı olan Boz aydakı çərşənbələr isə yazqabağı cillələr - ağırlıqlar olub, təbiət bu qaramatlardan silkinib çıxaçıxa, öz ağırlıqlarını mərhələli şəkildə töke-tökə gəlib yeni həyatın başlangıcı olan yaz fəsline yetişir (və bunları da öz növbələrində bir mərasim aktı olaraq Novruz bayramının tərkib hissəsi kimi ağırlıqlardan qurtulma ənənəsi şəkildə çərşənbə bayramları adı altında bayram edirik).

Bəs bu çərşənbələrdə hansı

çərşənbəsi istilahında suya iliq bir hərarətin gəlməsi - suyun do-nunun (şaxtasının) açılması fikri, yel çərşənbəsi istilahının arxasında havaya, küleyə istilik gəlməsi fikri ifadə olunur və s. Ümumişmiş şəkildə desək, bu, çərşənbələrin adlarında ifadə olunan yaradılış ənsürlerinin qışdan (şaxtadan, ölçün donuqluqdan) çıxıb, istilik fəslini olan yaza doğru gedən yola qovuşması deməkdir. İndi isə qayıdırıam bir daha mənim ilaxır çərşənbələri Novruzqabağı cillələr kimi səciyyələndirdiyim fikrimin üstüne. Bəli, həmin ilaxır çərşənbələrin hər birlərində adlarını daşıdıqları yaradılış ənsürleri müvafiq olaraq qışın

cillələri yere töküruk, hansı ağırlıqları üstümzdən götürürük, hansı qaramatdan çıxırıq?... Əzəl çərşənbə, ilaxır çərşənbə, ölü çərşənbəsi (yəni ölülərin qəbirlərini həmin çərşənbədə ziyarət etmək ənənəsi), yalançı çərşənbə və s. adalar tanınan çərşənbələr bundan əlavə, özlərində od, torpaq, su və hava kimi 4 yaradılış ənsürünü da simvolaşdırırlar.

El arasında od çərşənbəsi, torpaq çərşənbəsi, su çərşənbəsi, yel çərşənbəsi adları ilə də tanınan bu çərşənbələr özlüklərdə hansı əlamətləri daşıyırlar və bir-birlərindən hansı fərqliliklərə seçilirlər? Bu ənsürler nəyə görə çərşənbələrin adlarına əlavə olunub, nəyi işarələyirlər? Bir dəfə hələ mən uşaq olanda atamdan eşitmışdım ki, "bu dəfə çərşənbə suya düşür", yəni su çərşənbəsi, başqa bir dəfə eşitmışdım ki, "indi də çərşənbə torpağa düşür", yəni torpaq çərşənbəsidir və s. Onda mən uşaq ağlımla qayıdırıam atamdan soruşmuşdum ki, "çərşənbənin suya düşməsi, torpağa düşməsi nə deməkdir" "Niye deyirlər ki, çərşənbə suya düşür, yaxud torpağa, ya havaya düşür? Bu nə deməkdir?" Atam da mənə cavabında deməşdi ki, "çərşənbənin suya düşməsi suya istiliyin gəlməsi deməkdir, çərşənbənin torpağa düşməsi torpağın canına istiliyin düşməsi deməkdir. Yəni hər dəfə istilik bir şeyin canına düşür və beləliklə havalalar yavaş-yavaş qızmağa başlayır, sonra da yaz gəlir."

Atamın mənə o vaxtlar verdiyi bu cavabı indi çox adamdan soruşsaq, bəlkə də cavab vera bilməz. Amma o cavabda nə qədər böyük sadəlik (sadə həqiqət) və məntiq ifadə olunub - bu həqiqətin dərkinə varsaq, çərşənbələrin 4 yaradılış ənsürü ilə əlaqələndirilməsinin mahiyyətini başa düşərik. Deməli, burdan o məntiqi həqiqət özünü göstərir ki, su

çilləsindən - məhvedici şaxtasından, qışın qaramatından, ağırlıqdan qurtulur. Bu yaradılış ənsürlerinin canlarına istilik düşməkə qışın soyuq cilləsindən - ağırlığından xilas olurlar. Beləcə, Novruz adlı yeni günün -yeni yaradılışın əsasının qoyulması üçün bu çərşənbələrin hər birində bu yaradıcı ənsürler mərhələsi şəkildə bir-bir qışın soyuqundan (çilləsindən) azad olub, istilik (həyat enerjisi) qazanırlar. Bu çərşənbələrde icra olunan mərasimlər isə - od yandırmaqla həyata keçirilən ənənələr isə cəmiyyət tərefindən bioloji aləmə dəstək kimi təbiətin soyuq hava kütlesini ram etməyə yönəldilmiş təlqin vasitəsi, həyata çağırış coşqusudur. Bu, təbii amillərlə sosial mühitin vahid harmoniya yaratması, bir-birlərə həmreylik nümayiş etdirib cillədən - qışın boz ayı, boz-bulanıq üzü olan soyuq iqlim qurşağından çıxıb, ağırlıqlardan qurtulması amalını ifadə edir. Heç təsadüfi deyil ki, bayram tonqallarının üstündən atlanaraq "ağırlığım-ugurluğum odlara" deyilir. Bu, ona işarə edir ki, yeni həyat enerjisi hesabına ağırlıqlar (çillələr - qışın şaxtası, donu) tökülr. Ağırlıq oda töküüb, yandırılb, cillədən xilas olunursan; "ugurluq isə"-çillə üzərindəki uğurluq qələbəlik isə od vasitəsilə yeni ilə-Novruza doğru daşınır, yaşıanır. Yəni odun məhvedici və uğurgətirən tərəfləri burada öz həllədici rolunu oy-nayır. Bir tərəfdən qışın dondurucu cilləsindən - ağıri-əzabından, ağırlıqdan qurtulub, digər tərəfdən isə həyat enerjisi olan od vasitəsilə yeni həyatı doğru uğurla atlanırsan.

Bəli, yazın isti nəfəsinə, ritual olaraq Novruz bayramına - yeni yaradılışa qovuşmağın yolu məhz Novruzqabağı cillələrdə - ilaxır çərşənbələrdə 4 yaradılış ənsürünün hər birinin ayrı-ayrıraq-

da qışın soyuq cilləsindən (ağırlıqdan, qaramatdan) qurtulub canlarına istilik getirmələrindən (yeni həyat enerjisi götürmələrindən) keçir. O həyat enerjisini simvolu isə istər çərşənbələrin hər birində, istərsə də Novruz bayramında keçirilən atəşfəşanlıqda - qalan tonqallarda özünü mərasimi ifadəsini tapır.

Novruz bayramı - təbiətin yaradılış qanunu

İlaxır çərşənbələr təbiətin yaz fəslinə və onun sosial aləmdəki reaksiyası olan Novruz bayramına hazırlıq mərhələsidir. Yeni həyatın yaradılış bayramı olan Novruz öncəsi keçirilən çərşənbələrin hərəsi özlüyündə 4 yaradılış ənsüründən birinin təcəssümüştür. Qış zamanında donmuş-fəaliyyətdən qalmış bu həyat stixiyaları yazqabağı bir-bir yenidən həyat enerjisi qazanmaqla canlanmağa - dirilməyə başlayır. Bu da, hər şeydən önce, həm də onunla bağlıdır ki, təbiətdə, kainatda zaman amili tsiklik bir dövərə ətrafında cərayan edir, dövri şəkildə təbiətin ölübdürilmesi təkrarlanır. Yazda oyanan-dirilən təbiət yadı, payızda öz fəaliyyətinə davam etdirib, qışın fəslinə daxil olduqda qış yuxusuna-ölü sükutuna qərə olur.

Müvəqqəti zaman daxilində ölmüş həyatın yenidən dirilik tapması üçün yaradılışın əsası yenidən təşkil olunmalıdır. Bünövrə rolunda ilaxır çərşənbələrin tımsalında reallaşan yaradılış ənsürleri təbii qanunauyğunluqlara əsaslanır.

Qışın özü qarşıq ilin dörd fəsli Qiş fəsilinin içinde donub-süküta dalıb. O sebəbdən də bu fəsillərin özlerinin simvolik də olsa, dirilik tapması-oyanışı baş vermelidir. Bax ilaxır çərşənbələrin hər biri bir yaradılış ənsürünü simvolaşdırıldığı kimi, bununla bahəm hər biri də müəyyən bir fəsli işarələirlər. Od çərşənbəsi ən qızmar fəsil olan yayı, torpaq çərşənbəsi torpağın bar-bərəkət fəsli olan payızı, su çərşənbəsi şaxtası-qarı, buzu ilə ferqlənən qışı, yel çərşənbəsi də təbiətə təmiz meh-hava, iliq, saf külək bəşədən yazı-baharı (ritual olaraq Novruzu) xarakterize edir. Təbiətdəki fəsillərin yer düzümlü - bir-birlərini hansı ardıcılıqla əvəz etməsi qaydası hakimdirdə, ilaxır çərşənbələrdə də bu cür sabitlik prinsipi özünü göstərməlidir. Belə olduğu təqdirdə çərşənbələrin sıra ardıcılılığı bu şəkildə sıralanmalıdır: od, torpaq, su və yel çərşənbələri.

Yel çərşənbəsi yaz(bahar) fəsilini eks etdirirə, yaz fəsilinin ardınca gələn yay fəsli odu işarələmək də od çərşənbəsi, ardınca payız fəsilinin simgesi olan torpaq daha sonra isə qışın rəmzi olan su çərşənbəsi ard-arda gəlməkə sonucda gəlib yenidən yel çərşənbəsine-yaz fəsilinə dayanmaqla yenidən yaz fəsli doğurmalıdır. Təbiətdəki qapalı tekərlənan ritmik qayda belədir.

Cüntü bu çərşənbələrin fəsli mahiyyəti həm də pillə-pillé qışın donunu açmağa - soyuşunu qızdırmağa, istiləşdirib, onda donmuş həyat hüceyrələrini dirlətməyə xidmət edir. Bu sebəbdən

də ilk növbədə istilik əlamətlərinin daşıyıcıları olan od çərşənbəsi qışın boz ayına özünü ümumi hərarətini hiss elətdirməlidir. Növbəti çərşənbədə bu od-istilik konkret olaraq öz isti nəfəsi ilə torpağı yumşaltmalı - qızdırılmalıdır. Bundan sonrakı üçüncü çərşənbə qışın özünü qış yuxusundan silkəlidib - oyatmaqla donmuş suların -buzun donunu açmalıdır. Beləliklə, yaz fəslinin gelişinə tam zəmin hazırlanır ki, en nəhayet, sonuncu- 4-cü çərşənbədə od-istilik sərhəd bilməyən hava məkanına yeriməkə bütün dünyaya ümumi bir yaz havası - bahar ovqatı bəxş etməlidir ki, bununla da yaz fəslinin (ritual olaraq Novruzu) gəlişi reallaşır.

El ilaxır çərşənbələrin hamisində və eləcə də Novruzin özündə qalan tonqalları əslində odun-istiliyin bu həyat ənsürlerinin hamisini müşayiət eləməsi mahiyyətini daşıyır. Cüntü hər bir donmuş təbiət ənsürünün canına istilik həpmalidir ki, oyanış baş versin. Bu sebəbdən axıradək Novruz mərasim kompleksini müşayiət edir. Əzəl çərşənbə kimi su çərşənbəsinin keçirilməsi də bu baxımdan məntiqə uyğun deyil. Çünkü su çərşənbəsi mahiyyətce istinin (odun) suya düşməsi - suyun qızması anlamına gəlir, od (çərşənbə) gəlmədən, su odu-istiliyi hardan götürüb qızı-istileşə bilər? Yəni ilkin olaraq od çərşənbəsi gəlir, daha sonra isə istilik daşıyıcıları olaraq özündə sonrakı çərşənbələri də müşayiət edib, digər ənsürlərə də özünün hərarətini bəxş edir.

Təbii - bioloji aləmdə olduğu kimi, heyvanat aləmində də ilkin yaradılış ənsürü kimi od amili çıxış edir. Sevgi aləmində də belədir. Cana eşq atəsi düşməlidir. Eşq odundan yaranan ehtiras nəticəsində əks-cinsə yaxınlıq baş tutur. Əks-cins məcəzi olaraq torpağı temsil edir. Bu isti münasibətdən torpağın təcəssümçüsü olan ana rehminə bir qətrə su (damcısı) düşür və yeni həyatın baş vermesi ("Hər bir canını su dan yaratdıq" kəlamında deyildiyi kimi) üçün mayalanma prosesi baş verir. Müəyyən müddətdən sonra isə qapalı mühitdən - su ilə temin olunmuş bir mühitdən, ana bətnindən azad olmaqla - açıq havaya çıxməqla yeni bir canlı dünyaya təşrif buyurmuş olur.

Göründüyü kimi, təbii - bioloji aləmdə yeni həyatın yaranması üçün gözənlənən ardıcılıqla proseslər heyvanat aləmində, sosial dünyada da eyni ardıcılıqla baş verir.

Dini-mifik hekayələrdə də bu prinsip özünü göstərir. Palçıqdan yoğrulub - yapılan ilkin canının hərekətə gəlməsi üçün en sonda ona üfürülüb hava verilir. Ondan sonra yaradılmış məxluq cana gəlir. Göründüyü kimi, burda da sonuncu yaradılış ənsürü olaraq hava (yel) amili həllədici rol oynayır.

Təbiətin əzəli və əbədi, vahid yaradılış qanunu vardır, bu pozulmaz prinsip yaradılış fəlsəfəsini eks etdirən Novruz mərasimlərində də sövq-təbii hal kimi özünü göstərir.

Biz insanların istəyindən, iradəsindən asılı olmadan həyatın qanunları ardıcılığı ilə davam edir...

Şakir ALBALIYEV
folklorşunas

Şakir Albaklı,
*Filolojiya üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent*

(Əvvəli ötən sayıımızda)

Canlı heyatın mərasimi hadisə kimi real inikasından olan toy-evlilik ilə bağlı Azərbaycanda yaşayan etnik qruplardan avarların, saxurların toy libasını təsvir edən Mehəbbət Paşayeva yazar: "Saxur gəlinləri də avarlarda olduğu kimi başlarına "tac" deyilən qabağından gümüş pullar asılan dəbilqəyə bənzər metal baş örtüyü qoyar, onun üstündən isə gəlinin üzünə duvaq kimi ağ, ətəyi hasiyəli ipek kələğayı atırdılar. Ənənəyə görə, gəlinin başına bölgədə "qülbəndi" və ya "irat" adlanan əlvan kələğayılardan çalma da bağlayardılar. Bölge üçün xarakterik olan "düyməçə" saxurlar arasında da yayılmış idi və "dümçə" kimi ifadə edildi. Dümçə dördkünc parça və onun ortasına tikilmiş üçkünc hissədən ibarət idi. Dümçənin üçkünc arxa hissəsi xüsusi bağlarla ön hissəyə birləşdirilirdi. Dümçənin ön hissəsi gümüş zəncir və qotazlarla bəzədilərdi. Dümçə başa geyildikdən sonra gülbəndi çalma formasında bağlanardı. Keçmişdə Zaqtala bölgəsində çalma özünəməxsus formada bağlanardı. Gülbəndinin ucları çənənin altından üzüyuxarı qaldırılaraq boyunun ardına atılırdı. Onun üstündən isə alını tutan burulmuş kiçik yaylıq bağlayırdılar. Əra getmiş qadınlar da toy məclisinə gedərkən "dümçə"nin üstündən uzunluğu 2.5m olan kələğayını diaqonal formada qatlayaraq başlarına atır, uclarını isə çalma formasında başlarına dolayırdılar. Bu cür çalma bağlamaq ərdə olan gelinlər üçün xarakterik idi.

XX əsrin 30-cu illərinə qədər bölgədə saxurların ənənəvi qadın geyimi avarlarda olduğu kimi düz biçilmiş uzun, köynəkvari paltar-don, ensiz şalvar, önlük və arxalıqdan ibarət idi. Lakin avarlardan fərqli olaraq saxurlar üst köynəyini "qurt", şalvari "vaxçək" və ya "bada", önlüyü "yelək" adlandırdılar. Səxurlar da gəlin bəzəklərində gümüş kəmər, sinəbənd, gümüş bilərzik, qabaqlıq (üzərinə qızıl və ya gümüş pullar tikilmiş və ya alına bağlanan bəzək), təsmə və ya əmbərcə adlanan saç bağı və s. kimi müxtəlif bəzək əşyalarına üstünlük verərdilər. Üstünə üç cərgə gümüş pullar, ətəyinə isə xırda pullar-quruşlar tikilmiş dəri kəmərlər də saxur qadınları üçün xarakterik idi. Bölgədə buna "pullu kəmər" deyirdilər" (səh.131-132).

Göründüyü kimi, güləbətin işləmeli əyin-baş geyimləri Azərbaycan milli mədəniyyətinin tərkib hissəsi olmaqla ölkə erazisində yaşayan etnik qrupların da həyat, məişət tərzində mühüm yer tutmuş və bu cür geyimlər əsas etibarilə toy libası üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu əlamət də güləbətin işləmeli geyimlərin toy mərasimlə six bağlılığını göstərməklə buta elementinin tərkib hissəsini təşkil etdiyini göstərir. Elə bu məqamda qeyd edək ki, tədqiqatçı Solmaz Məhərrəmova Azərbaycan kələğayılarından behs edərək heyratı, simayı-şəms kimi kə-

AZƏRBAYCAN FOLKLORUNDА GÜLƏBƏTİN MOTİVİ ===== *və onun mifik semantikası* =====

ləğayı növlərinin adlarını çekir ki, bu da prinsipcə müğamlarımızla kələğayı naxışlarının eyniadlı olmasını göstərir. Bu da ona işarə edir ki, kələğayı naxışları özlüklerində ya gülebətin işləmələrdən, ya da elə birbaşa buta elementlərindən təşkil olunub. Bu əlamət də həm onları bu məqamda bu arada birləşdirən cəhətdir, həm də ki, bu naxış-butaların, bu naxış-bəzəklərin toy mahniları, toy müsiqisi üçün xarakterik mə ilə daha çox Şəki, Şamaxı və Lahicdə məşğıl olurmuşlar. Zərənduz metal lövhəcikləri müxtəlif formalı buta, paxlava, üçbucaq, dördkünc, dairə, quş, balıq və s. şəklində hazırlanırdı. XIX əsrde zərənduz üsulunu qadın üst palтарlarının ətek və yaxalarına qaytanla bərabər tətbiq edirdilər. Buta, gülbuta, gülbənd və s. şəkilli pilekləri palta yaxasına düzdükde ona "düymə", "həbbaf" da deyilirdi" (səh.500).

me ile daha çox Şəki, Şamaxı və Lahicda məşğul olurmuşlar. Zərənduz metal lövhəcikləri müxtəlif formalı buta, paxlava, üçbucaq, dördkünc, dairə, quş, baliq və s. şəklində hazırlanırdı. XIX əsrde zərənduz üsulunu qadın üst paltarlarının ətek ve yaxalarına qaytanla bərabər tətbiq edirdilər. Buta, gülbuta, gülbənd və s. şəkilli pilekləri paltar yaxasına düzdükdə ona "düymə", "həbbaf" da devilirdi" (səh.500).

Gülsüm Əliyevanın bu qeydlərindəki bəzi məqamların üstündə ayrıca dayanmaq lazımlıdır. Döymə və hasma (gəlibkarlıq) volu ilə

hazırlanan zərənduz (çaxma pilək) tikmənin müxtəlif naxış formalarının olması dəyişikliyi yolla da olsa onu işarələyir ki, her bir naxışın öz "dili" - simvolik mənası varmış. Bundan başqa, bu tikmə növünün yelənini-yerlik parçasını məxmər, tirmə, xara və başqa bu kimi qiymətli parça növlərinin təşkil etməsi həm də onu göstərir ki, bu parçadan paltar geyin-nənlərin əyin-başları bu libasa müvafiq naxışlarla bəzədilmiş olurmuş. Bu bəzək növləri müxtəlif adlarla təyin olunsalar da, onların ha-

gülden vurulmuş (toxunmuş) bətn - parça bətni menasını işaretlədiyi kimi, gülbəndi kəlməsinin mənası da gül və bənd sözlerinin komponen- tindən təşkil olunmaqla, gül ilə bənd olunmaq anlamına uyğun gəlir, yeni gül bəndi, gül əhatəsi, gül örtüyü, gül dairəsi. Gülebetin naxışlarının rəmzi olan gül bəndi - gül ilə bənd- lənmə - bağlanma. Bənd sözü burada bəndə-bərəyə salmaq-bağlamaq (örtmək) mənasında olub, gül rəmzi olan butanın (gəlinin-qızın) başını "gülbəndi" kələğayısı ilə bənd elə- məsi - bağlaması, örtməsi demək- dir.

Çox maraqlıdır ki, "Azerbaycan etnoqrafiyası"ndakı "Tikmə sənəti" ocerkində də "gülbənd" ifadəsi buta və gülbuta ifadələrilə yanaşı işlədirilir və mənim qənaətimcə, bu, təsadüfi olmayıb, bu sözlərin həm də semantik baxımdan bir-birlərile yaxın ifadələr olması ilə bağlıdır:

"Azərbaycanın bədii tikmə növlərindən biri olan zərənduz (çaxma pilek) zərgərlik sənəti ilə üzvi surətdə əlaqədar olmuşdur. Zərənduz tikmənin təsvir vasitələrini döymə və basma (qəlibkarlıq) üsulu ilə hazırlanmış müxtəlif naxış formaları təşkil edirlər. Bu üsulla naxış kompozisiyası metal lövhəcikləri müeyyən olunmuş naxış sxemi üzrə parçaya bənd etməkə əldə edilir. Üzəri qabarlıq naxışlı metal lövhəciklər vəzn etibarilə bir qədər "ağır" olduğundan, bu tikmə üsulu üçün məxmər,

misini ümmi bir ad - güləbətin adı birleşdirir. Və bu tıkmə naxış növləri güləbətin işləmələrin müxtəlif növləri kimi anlaşılmalıdır. Belə olan təqdirdə həm də eleyə güləbətin işləmələrin yerlik kimi üzərinə naxışlar həkk olunduğu o qiymətli parçaların özləri də güləbətin naxışlarını öz üzərlərində "gəzdirdiklərinə" görə güləbətin adı altında düşünülməlidir. Çünkü bahalı parça növünü əyinbaşlarına geyinənlər təbii ki, o parçanı saya halda, yeni güləbətin işləmələrsiz - naxışsız-bəzəksiz geyinməzler. Bundan başqa, güləbətin işləməli eşyaların taxça, güzgü, buxarı, yük örtükleri və s. məqsədlərlə məisətdə işlədilməsi onu göstərir ki, güləbətini təkəcə əyin-baş libasları olaraq gələn nöldəri ilə məhdudlaş-

gülbuta, gülbənd və s. şəkilli piləkləri paltar yaxasına düzərkən onların "düymə", "həbbəf" adlanmasının sırrını, burada da anlaşılmaz heç nə yoxdur. Necə ki, daşları, ya kərpicləri üst-üstə yiğib divar hördükdə bu daşlar, kərpiclər divarın materialını təşkil eden hissələr olub, divar adlandığı kimi, yaxud adı qızılı zərgər müxəlif formaya salmagla onu

er müxteilin formaya salmaqla onu
üyük, bilerzik, sırga və s. formasında
hazır etdiğinden sonra daha ona
qızıl yox, müvafiq adlarla üzük, si-
rığa, bilerzik və s. deyirlər, eləcə de
buta, gülbuta, gülbənd və s. forma-
sında olan zərənduz (pilek) işləmə-
ləri də palatarın yaxasına düymə yel-
rinə düzərkən, təbii ki, düymə, ya
həbbat adlanmalıdır. Bu hala mən-
yuxarıda başqa bir formada toxun-
mudum. Belə ki, məcəl üçün doruq

hazırlanırdı. İki yan (qulaqcıq) ve kəlləlikdən ibarət olan təsek tərs üzünə tikildikdən sonra çevrilir ve tikişlər içəridə qalırıdı. Təsəyi başa elə geyirdilər ki, o, həm boyun ardını, həm də qulaqların üstünü örtür, xüsusi əndazə ilə düzəldilmiş burma və birçəkləri möhkəm saxlayırdı. Başda möhkəm durması üçün təsəyin sağ qulaqcığına ucu ilgəkli qaytan (qatma) tikilir, çənənin altın-dan keçirilərək sol qulaqcıqə bənd edilmiş düyməyə bağlanırdı. Başın əmək hissəsində dayanan təsəyin "alınlığı"na müxtəlif rəngli saplarla bəzək də vurulurdu.

Saya təsəyin daha mükəmməl forması "inci" və "qaysava" adlanan üstü bəzəkləri təsəkler (araqçın) idi. "Inci tesək" bir qayda olaraq yekrəng ipək parçadan tikilir, yan dairəsinə və mərkəzinə "buta", "sarma", "güləbətin", "ulduz", "əşrəfi" və s. bəzəklər tikilirdi. "Inci tesəy" in alın dövresinə üstü baftalı bəzəklərlə örtülmüş "qəfəsə" adlanan qabaqlıq tutulurdu.

"Qaysava" təsəyin də üstü müxtəlif naxışlarla "işlənirdi". Bir qayda olaraq, qırmızı və yaşıl məxmərdən tikilən "qaysava" təsəyin yanları ensiz, tərki isə yasti olurdu. "Qaysava" təsəyə gənclərin, xüsusişlə də gəlin köçən qızların geyim dəstində tez-tez təsaduf etmək olardı. Buna görə də belə təsəyin qız üçün gələn nişan boğçası içərisində olması vacib şərt sayılırdı. "Qaysava" təsek müxtəlif asma və tikmə bəzəklərlə zəngin olurdu. Adətən dingəyə bağlanan üzəri gümüş, bəzən də qızıl pullu bəzək bu təsəyin də qabağına bənd edilirdi. Hərəket və rəqs zamanı bu bəzəklər, həmçinin saç hörüyünün uclarına bənd edilən qumroylar (zinqirov) xoşahəng cingili tili səsler yaradırdı. Şəki-Zaqatala bölgəsində saya təsəyin bir variansi "düyməçə" adlanan baş geyimi olmuşdur. Lakin saya təsek-dən fərqli olaraq onun arxa hissəsi əlvan naxışlarla bəzədir, boğazın altından keçən ucu qozalı gümüş zəncir eks tərəfdə gümüş pul-düyməye bağlıdır. Zəncirin də üzərinə gümüş pullar düzəmək də idi. "Düyməçə" tipli qadın baş geyimləri Dağıstan və İranda da geniş yayılmışdır.

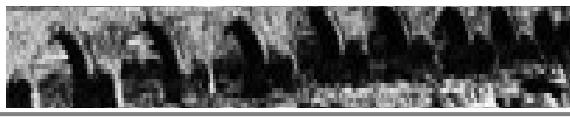
Şirvan təsəkləri (araqcın) saya və ya nadir hallarda güllü parçalarдан, "baş paltar" təsəkləri isə bahalı şax parçalardan, xüsusi ilə qırmızı və yaşıl məxmərdən tikildi. Saçların "ciğə" və "birçeyi" üstündə telbasan rolunu oynayan təsəyin üzərində simmetrik vəziyyətdə 4 adəd buta, onun mərkəzinə isə "ulduz və "əşrəfi" tikilir, yanları müxtəlif rəngli ipək sapla "badamı" və "təsbehini" ti-kışlərlə bəzədilirdi" (səh.107-108).

Göründüyü kim, qadın baş geyimleri başa sadəcə geyilmə (başa qoyulma) və ya başa örtülmə (bağlanma) formaları etibarile iki yerə bölünür. Burada təsək (çəpçik) adlandırılan qadın baş örtüyünün (Qərb bölgəsində yaşayanların istifadə etdikləri baş örtüyünün) üç növünün olduğu göstərilir: saya, qaysava və inci təsəklər. Saya təsək növünün etnoqrafik təsviri veri-

şek revanşın ettiğinden tövbe ver-
dir. Adından da göründüyü kimi,
"saya" sözü sade mənasını verir. La-
kin nə qədər sadə olsa da, buradakı
bele bir ifadəni diqqətdən qaćırmaq
olmaz: "təsəyin "alınlığı"na müxtəlif
rəngli saplarla bəzək də vurulurdu".
Göründüyü kimi, qadınlar üçün olan
baş geyimi içerisinde həttə saya he-
sab edilən təsek növünə də müxtəlif
rəngli saplarla bəzək vurulmuş ki,
bu da saya (sadə) naxışdır, özgə
sü - la - so - naxışdır.

Saya təsək ağ və ya rəngli pam-hıq parcadan kəsmə hicim üsulu ilə

(Davamı səh. 6-da)

Uğur olsun, Aydan!

ran bir qızdır. Azərbaycan ədəbiyyatı ile yanaşı dünya ədəbiyyəti klassiklərinin də əsərlərini sevəse mütalə edir.

Aydanın babası Kərbəlayı Vahid kişi rayonumuzun tanınmış el aqsaqallarından biridir. O, övladlarının, nəvələrinin hər birində, o cümlədən Aydanda da doğma yurd yerlerimizə, müqəddəs məkanlarımıza bitib-tükənməyen sevgi aşılıya bılıb. Necə deyərlər, babanın söz-söhbət boxcasından tökdükərini nəvə yiğib yiğidirə bilib. Şifahi xalq yaradıcılığı nümunələrinin daim dilə getirildiyi bir mühütdə böyük. Ele bunun nəticəsidir ki, Aydan bədii yaradıcılıq sahəsində də ilk kövrək addımlarını atır:

*Ügurlar qazanıb, zəfər çalanda,
Dərsimi oxuyub yüksək alanda,
Söz ilə dostlaşış yalqız qalandı,
Köməyim, həmdəmim babamdı mən.*

Aydanın çox yaxşı müşahidə qabiliyyəti var. Bunu ona dərs deyən müəllimləri, sinif yoldaşları da etiraf edirlər. Onda olan yurda bağlılıq hissi də çox təsirlidir. O yerləri qiyabi olaraq "gezib dolaşan" bu qızın yurd sevgisi də özünəməxsusdur. Görmədən sevməyi bacarmaq hər kəsə xas olan xüsusiyyət deyil. Aydan yalnız yuxularda o

yerlərə üz tuta bilir:

*Bu gecə uzundu, uzaqdı yolum,
Düşmənin gözünü oymağa gəldim.
Dilimdə bir kitab sözüm-söhbətim,
Həsrətə nöqtəni qoymağa gəldim.*

Aydanın ən gözəl keyfiyyətlərindən biri də nikbin olmasıdır. Bu nikbinlik hissi ona həmişə stimul verir, növbəti uğurlara yönəldirir. O, inanır ki, arzularımız, ən bağıncası yurd yerlerimizə qayıdışımız tezliklə reallaşacaq, ən böyük arzularımızdan birinə qovuşacaqıq:

*Qəlbim bilin, ay ellər,
Onun üçün atacaq.
İnşallah, Azərbaycan
Hədəfinə çatacaq!*

Söze könül verənlərin söz də həmdəmə olur. Təbii ki, bu kövrək misralar zaman-zaman cəlalanacaq, Aydan bala-mız da məhz sözə həmdəm olmayı bacaracaq. Bunun üçün daim mütalia etmək, ədəbiyyatımızı dərindən öyrənmək lazımdır. Sözü özümüzden küsdürməmək üçün dərslərimizi yaxşı oxumaq, ictimai işlərdə fəal olmaq, qəzet və jurnallarımıza abunə olmaq da vacibdir. İlk uğur diləmək mənim qismətim oldu. Üğurların davamlı olsun, Aydan. İmzani imzalar içinde görmək arzusu ilə:

**HİDAYƏT SƏFƏRLİ,
şair-publisist**

"Çağal tülükü" ifadəsi çoxbilməliyə işaretdir. Adamların müdrikliyi (çoxbilməliyi, aqillyiyi) saçın-saqqalın, bircəyin ağarması müqəbilində qocalıb yaşa dolması və müayyən həyat təcrübəsi qazanması hesabına - aqsaqqallıqla, ağıbirçəklilikə ölçülür. Yeni insanın həyat təcrübəsi onun yaşında-qocalığındadır və bu qocalma zahiri olaraq başdakı tükün - saçın ağarması (aqsaqqallıq, ağıbirçəklilik) ilə müşayiət olunur.

Antonimlər qarşılışında...

Heyvandaki çoxbilməlik nişanı isə ironik olaraq onun başının yox, quyuğunun (mahiyətdə isə allerqorik olaraq ...tünən) ağarması ilə ifadə olunur. Bu çox bilməlik hiyləgərlər anlamını ifadə edir. Hiyləgərlik simvolu isə tülükü obrázında tecəssümü tapır. "Filankəs çağal tülüküdür", "çağal tülükündə çox bılır" və s. tripli ifadələr hiyləgərliyin-çoxbilməliyin yüksək dərəcəsinə aiddir. Quyuğun ucu ağ olan heyvana çağal deyirlər. Deməli, tükünün quyuğunun ağ (çağal) olması onun daha çox hiyləgər olmasına ifadə edən əlamət kimi düşünülür. "O tülükürsə, mən də onun quyuğuyam" ifadəsi məhz tükünün quyuğunun (başının yox, quyuğunun) çoxbilməliyinə eyhamdır. Özgə sözə, mənfiilik timsali hiyləgərlər başları ilə yox, quyuqları ilə (quyuq bulamaqla) özlərini başa keçirib, baş olurlar (başda otururlar).

Başın bildiyi normal aqillik, quyuğun (...) bildiyi - elədiyi isə abnormal çoxbilməlik - hiyləgərlikdir... El arasında işlənen "filankəs kəllədir" (və buna müvafiq olaraq işlənen bu ifadənin antonimi) ifadəsi də, "filankəsin başı Leninin, Stalinin kəlləsidir" və s. bu kimi deyimlər də bir daha başın - kəllənin dərakebə obyekti kimi qəbul olunduğunu göstərir.

Göründüyü kimi, antonim mənalar qarşılışdırılınada, əksliklərin müqayisəsi yolu ilə sözlərin alt layları da belli olur.

Şakir Albaliev

ludur. Bunu da gülebətin işləmənin sayı nümunəsi hesab etmək olar. Bu da onu ifadə edir ki, qadın baş geyimlərinin hətta ən sayı (sade) toxunuşlu olanı da gülebətin işləmə ünsüründə xaric deyil.

Saya təsəyin mükəmməl formalarından olan "inci" adlanan araqçın bir rəngdə olan ipək parçadan tikilsə də, üstlərinə "ulduz", "sarma", "əşrefi", "buta", "gülebətin" və s. adlı bəzəklərdən tikiş vurulmuş, alın dövrəsinə isə üstü baftalı bəzəklərlə örtülen "qəfəsə" adlanan qabaqlıq tutulmuş. Bu isə bir də qadın baş geyimlərinin gülebətinə möhürlənməsi deməkdir; qadın baş örtüklerinin gülebətin işləmələrə təsəvvür olunmaması deməkdir. Eyni zamanda bu bəzək-naxışların bir-başa "ulduz", "gülebətin", "buta" kimi adalarla tanınması özü də gülebətin və butanın (həmçinin üstü baftalı bəzəklərlə örtülmüş "qəfəsə" adlı qabaqlıq timsalında bafta naxışının) bir arada birləşdiriyini göstərir. Yəni qadın baş geyimində bafta naxışının eks olunması, "ulduz", "gülebətin", "buta" naxış bəzəklərinin tikmə şəklində işlənməsi bir də qadın baş geyimlərinin daşıyıcılarındandır. Bir az da dəqiqləşdirici ifadə ilə desək, gülebətin işləmələr, bafta naxışları hamısı buta elementinin ilkin rüseyimləri olub, sonda bütövlükdə butanın özünü formalasdırmışlar.

Üstü müxtəlif naxışlarla bəzənən, qırmızı və yaşıl məxmərdən tikilən "qaysava" təsək növünün isə gənclərin, gəlin köçən qızların geyim dəstində xüsusi yer tutması, qız üçün gələn nişan boğçasında olmasına vacib əhəmiyyət kəsb etməsi kimi amillər isə bir də qadın baş geyimlərinin yerdən qızın, ya elə nişan boğçasının tərkibində olmasına timsalında butalı gəndərin həyatında xarakterik əhəmiyyət kəsb edirlər. Bu da elə ona əsas verir ki, gülebətin elementləri buta

AZƏRBAYCAN FOLKLORUNDAN GÜLƏBƏTİN MOTİVİ və onun mifik semantikası

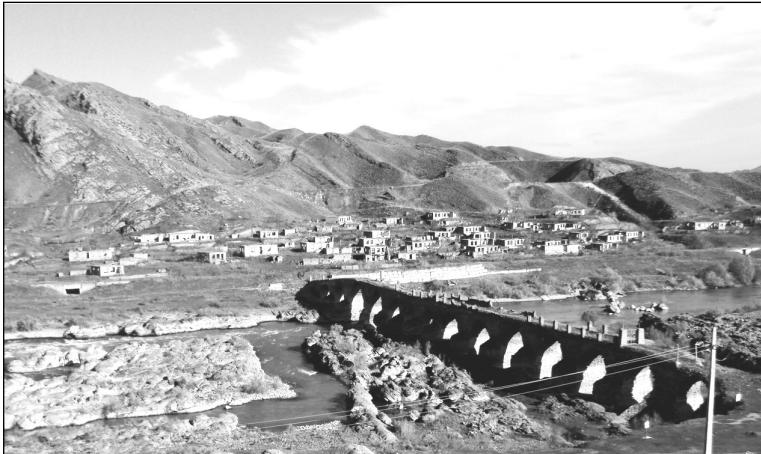
simvolunun iştirakında əsas tərkib hissəsi kimi çıxış edirlər. Üzəri gümüş, qızıl pullu bəzək elementlərindən istifadə edilməsi məsələsi də gülebətini xarakterizə edən ünsürlərdir. Bir sözə, "qaysava" təsək növünün müxtəlif asma və tikmə bəzəklərlə zəngin olması amili özü bu baş geyiminin gülebətin işləmələrsiz təsəvvür edilmədiyini göstərir.

Yaxud da Şəki-Zaqatala bölgəsində saya təsəyin "düyməçə" adlanan variantı onun baş geyimi növü olmasına inkar etmədiyi kimi, eləcə də bu "düyməçə"nin arxa hissəsinin elvan naxışlarla bəzədilməsi, həmçinin onun tərkib hissələrində gümüş pul-düyməçənini, gümüş pullar düzülməsinin mövcudluğu faktı da "düyməçə" baş örtüyünün gülebətin ünsürlərindən xali olmadığını göstərir. Eləcə də Şirvan təseklerinin (araqcınlarının) bölgənin özüne-məxsus əlamətlərini daşıması baxımdan hansısa kiçik nüanslarla fərqliyə bilməsi faktı da gülebətin işləmələri də öz tərkib hissələrinə qatmaqla bahəm bu baş geyimlərinin rəngarənglik baxımından fərqli variantları hesab olunmalıdır. Misal üçün, Şirvan təsekleri üzərində müxtəlif rəngli ipək sapları vasitesilə 4 eded buta, "ulduz", "əşrefi", "badami" və "tasbehî" formalı naxış-bəzəklər vurulması, həmçinin də onlarına bəhələşən sax parçalarдан, xüsusi qırmızı və yaşıl məxmərdən, nadir hallarda güllü parçalarдан tikilən kimi etnoqrafik detallar məhüm simvolik işarələrdən xəber verməkdədir. Bele ki, burada təsvirini tapan buta naxışları gülebətin təkmələrinin bilavasitə buta ilə əlaqəli olmasına eks etdirirse, "ulduz", "badami" kimi təsvirlər isə bilvasitə buta rəmzlərini özü gülebətin işləmələrə səciyyələndirir.

xud gülbəndi) kəlməsindəki gül sözü də gülbəndi üzərindəki gülebətin işləmələri inikas etdirməkə bətə-sevgi üçün nəzərdə tutulmuş geyim növünü mənalandırır (ifadə edir). Hələ burda bir ince nüansi da diq-qədən qaçırmıq olmaz. Vaxtile-taxminen 2002, ya 2003-cü ildə "Kredo" qəzetində mən "Gözəlliyyin rəng çalarları" adlı yazısında gözəl simvolların - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir mühüm ortaq məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarдан tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (təkçə baş geyimlərinin yox, gülebətin təyinatlı bütün əşyaların) güllü parçalarından tikilməsində özünü buta elementlərinin vahid bir məkanda (təsvirlərini tapdıqları) vahid müstəvi üzərində birləşdirilənlərini - eyni bir yuvaya girdiklərini əks etdirən ümde əlamətdir. Digər bir məqam isə baş təsəkələrinin (

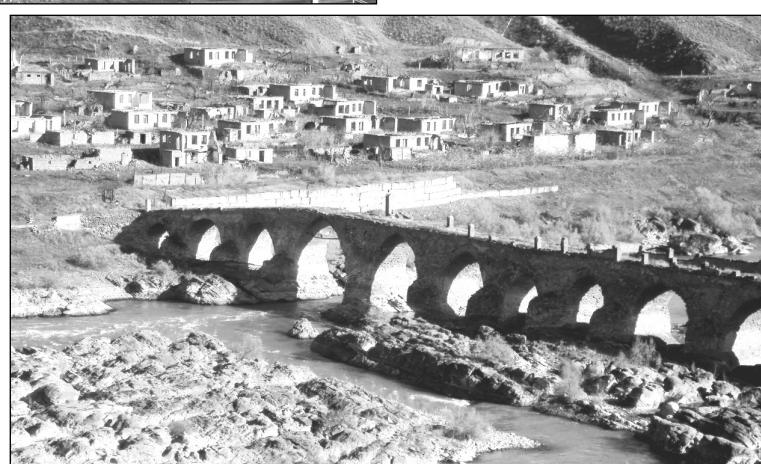

Kəhrizlərimiz monoqrafik tədqiqatda

AMEA-nın müxbir üzvü, agrar elmlər doktoru, professor, AMEA Torpaqşunaslıq və Aqrakimya İnstitutunun direktoru Əlövət Güllüs oğlu Quliyevin "Azerbaycan kəhrizləri" kitabında "Gəncə-Qazax və Qarabağ maili düzənliliklərdə yerləşən kəhrizlərin su ehtiyatı" adlı bölmədə Cəbrayı rayonunda olan kəhrizlər haqqında da ümumi məlumatlar öz əksini tapmışdır. Bundan əlavə, kitabın 151-152-ci səhifələrində Cəbrayı şəhərində Çinar kəhrizinin ümumi görünüşü, Cəbrayı şəhərində Hüseyin ağa kəhrizinin üzərində yaradılmış Vəllichanov bulağı və Cəbrayı rayonunda Papı kənd kəhrizinin fotoskəkilləri de verilmişdir.

Əlövət müəllim fədakar alim olduğu kimi, həm də milli ruhu və-

təpərvər ziyalıdır. Cəbrayı kəhrizləri və ümumiyyətə, Qarabağ kəhrizləri haqqında da ayrıca bir kitab hazırlayacağını ürəyindən

rəni - qəzetiimizin adını daşıdıgi Xudafərin körpüllərini görsünər. Mən də o şəkillərdən nümunəni oxucularımıza göstərirəm.

AMEA Torpaqşunaslıq və Aqrakimya İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü, agrar elmlər doktoru, professor Əlövət Quliyevin "Azerbaycan kəhrizləri" ("Elm", 2019) monoqrafiyası qədim su mədəniyyəti abidələrimiz olan kəhrizlərdən bəhs edir. Bu laqlar və çaylar, həmçinin kəhrizlər içmeli su mənbələridir. Kəhrizlər haqqında ilk monoqrafik tədqiqat əsəri olan bu kitab gərgin elmı araşdırmanın məhsuludur. Əbəs deyil ki, müəllif özü bu bəredə qeyd edir ki, "Kəhriz sistemlərinin araşdırılması tədqiqatçıdan mühəndis - hidrotexnik, hidroloq, hidrogeoloq, geoloq və digər ai-diyyati peşələri bilməklə yanaşı, texniki məlumatları da ümumiləşdirməyi tələb edir."

Kitabı oxuduqca doğrudan da, əsərin çox böyük zehni əmək hesabına başa gəldiyinin fərqine varırsan. Çünkü burada yuxarıda deyildiyi kimi, müxtəlif elm sahələrinə dair biliklərin qoşlaşdırılmışında söylənmiş nəzəri və praktik müləhizələr özüne yer alıb. Ele ilk bölüm ki mi verilmiş "Kəhrizlər ekoloji baxımdan ən təmiz su mənbəyidi" hissədə müəllifin giriş yazısı kimi təqdim etdikləri əzülyündə çox şəyler deyir. "Kəhriz nədir?" sualtında qoymuş başlıqladakı yazınlara diqqət yetirmək Əlövət müəllimin məsələyə çoxtərəflı fikir prizmasından yanaşdığını da aydın görərik. "Kəhriz insanların yaradıcı fəaliyyəti nəticəsində yeraltı suları öz axını ile yer səthinə çıxaran meliorativ sistemlər - hidrotexniki qırğulara deyilir. Azərbaycanda çay şəbəkəsi zəif inkişaf etmiş ərazilərdə zəngin yeraltı su ehtiyatı vardır. Mehəz kəhrizlər vasitəsi ilə bu sulardan ilin bütün fəsillərində istifadə etmək mümkündür.

Kəhrizlərdən istifadənin aşağıdakı üstün cəhətləri vardır:

-kəhriz suyu saf və təmizdir;

keçirən alim torpaqlarımızın işgal-dan azad olunacağı günü gözləyir. Əlövət müəllimin ürəyi bu arzuya təşnədir; gözünün, könələnün bu həsrət yanığını Qarabağ kəhrizləri ilə söndürmək isteyir. Onda vətən eşqi o dərəcədə güclüdür ki, İran İslam Respublikasının ərazi-sində Naxçıvana gedərkən Araz çayı boyunda ayaq saxlayıb, daha yaxın məsafədən doğma Xudafərinimizi öz fotoaparatinin obyektivinə köçürüb. Həmin şəkillərdən mənə təqdim etdi ki, oxucularımız da qəzetiimiz vasitəsilə bu mənzə-

Şair Ənvər Şixlərin kövək, həzin, nisgilli notlar üstündə dil açan misraları bu heyndə könlümdə gəzib-dolanır:

*Araz üstə qanad açan quş oldun,
El gözündə bu çay boyda yaş oldun.
Sükut dünyasına vətəndaş oldun,
Xudafərin körpüsü!*

Araz çayı üzərində inşa edilmiş bu körpülerin tarixi missiyası o sahili bu sahilə qucaqlaşdırmaq - o taylı, bu taylı Vətən torpağının bir-birindən aralı düşməməsi olub. Ancaq taleyin amansız rüzgarları Arazın üzərində soyuq yellər əsdirib. Get-gəlli, çal-cağırlı olmaqdansa, "sükut dünyasına vətəndaş oldun" Xudafərin körpüsü:

Səudiyyə Ərəbistanında falaj, Tunisidə foqqara, Meksikada mambo və ya alkavor, Azərbaycanda kəhriz, İranda qanat və kəhriz, Əfqanıstanda kəhriz, Çin və Pakistan-da karez, İordaniya və Suriyada qanat romani, Mərakeşdə kettara, İspaniyada qaleria və ya pozeziya, Omanda və Birleşmiş Ərəb Əmirliklərində falaj və ya aflaj, Belçikada kahn, Ukraynada katakom adlanan kəhriz sistemləri hesabına dünyada 15 milyon hektar torpaq sahəsi suvarılır. Onların təxminən yarısı İranın, qalan hissə isə əsasən Əfqanıstanın, Pakistanın, Türkmenistanın, Azərbaycanın, Çinin, Omanın, Mərakeşin və Meksikanın payına düşür.

"Azərbaycanda kəhrizlərin öyrənilmə tarixi" adı altında oxuyuruq:

"Azərbaycan ərazisində qədim və orta əsrlərə aid çoxlu kəhrizlərə rast gəlinir. Əldə olunan tarixi faktlar bu su sistemlərinin tarixini 2000-2200 il əvvələ aid etməye imkan verir. Aparılan tədqiqatlar, xüsusilə arxeoloji qazıntılar zamanı əldə olunan materiallar, maddi mədəniyyət nümunələri, orta əsr müəlliflərinin fikirləri sübut edir ki, Azərbaycan ilk kəhrizlərin yaradığı ərazilərdən biri olmuşdur. Arxeoloq Y.H.Hummel keçən yüzilliyin 30-cu illərində Şamxorçay (Şəmkirçay) ətrafında arxeoloji tədqiqatlar apararkən qəbiristanlıqda qədim kəhriz qalıqları aşkar etmişdir. Qazıntı zamanı əldə olunan maddi mədəniyyət nümunələrinə əsasən abidə eramızdan əvvəl I əsrə aid edilmişdir. Həmçinin alim Gəncədə və Gəncətrafi bölgələrdə əkin sahələrinin suvarılması kəhrizlərdən istifadə olunması haqqında məlumat vermişdir.

Kəhrizlər həm də zaman-zaman siyasi çəkışmələrin qurbanı olmuşdur. 1200-cü illərdə monqolların hərbi yürüşləri zamanı Türküstanda, Mesopotamiyada yaşı 400 ili keçən kəhrizlər dağılmışdır.

İsfahan şəhərini 1237-ci ildə yerlə-yeksan edən monqollar kimi daha sonralar - 1387-ci ildə bura hücum eden Əmir Teymur da əhalinin su təchizatının əsasını teşkil edən kəhrizlərin dağılılması əmri ni vermişdi. Teymurun varisi Şahruş isə hakimiyətinin ilk illərində atasının səhvini düzəldərək kəhrizlərin bərpası ilə məşğul olmuşdur" (səh. 20-21).

Bu cür məlumatları vermək

K.V.Trever de eramızdan əvvəl I - eramızın III yüzillikləri arasında dövrə qədim albanların suvarma zamanı kəhriz sistemindən istifadə etdiklərini göstərir. Antik dövr müəlliflərinin əsərlərində Azərbaycanda irriqasiya sistemi, suvarmadə kəhriz sularından istifadə haqqında məlumatlar vardır.

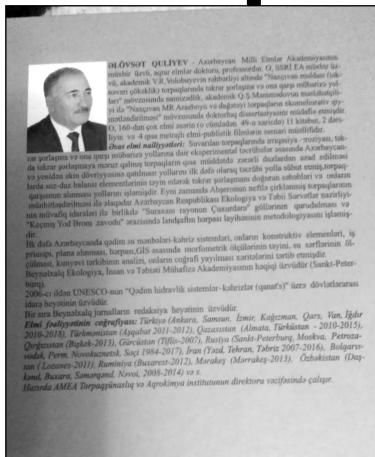
(Davamı səh. 8-də)

Kəhrizlərimiz monoqrafik tədqiqatda

(Əvvəli səh. 7-də)

xarılması); 4.Quyu.

Suvarmanın qeyd olunan bircinci iki növü yerüstü, sonrakı iki növü isə yeraltı suvarma qurğuları ilə bağlıdır. İçməl, məişət ve suvarma suyuna olan tələbat Azərbaycan şəhərlərində kəhriz sisteminin yaranmasını şərtləndirən əsas amillərdən biri olmuşdur. Məhz bu səbəbdən çoxlu kəhriz sistemləri meydana gəlmişdir. Orta əsr qaynaqlarından günümüze bu haqda çox dəyərli məlumatlar gelib çatmışdır. (səh.26).

Əlbəttə, belə bir məlumatın və təsnifatın əsərde yer almış suvarma sistemləri şəbəkəsində kəhriz sularının ayrıca yeri onların aydınlaşdırılmışa qızılırlar.

Kəhriz sistemlərinin öyrənilməsi metodlarından da ayrıca behs açaq AMEA-nın müxbir üzvü, professor Əlövşət Quliyev bu zaman riyazi və həndesi biliklərdən istifadə etmekle elmi- nəzəri və təcrubi qənaətlərini ortaya qoyur. Riyazi düsturlar, sxem və certyojar vəsitiyle dediklərini isbat etirən Duyu düstürü timsalında fikirlərinin izahını verir. Habelə kəhrizin qazılması və bərpası prosesinin həyata keçirilməsi qaydalarına aydınlıq getirib yazır:

"Kəhrizin qazılması və ya bərpası üçün xüsusi kənkan dəstəsi işə cəlb olunur. Bu dəstə 4 - 5 adamdan ibarət olur ki, onların arasında dəqiq vəzifə bölgüsü aparılır. Hər bir işçi öz iş məsuliyyətini və təhlükəsizlik qaydalarını dəqiq bilməli, ona hazır olmalı, xoşagelməz hadisə zamanı özünü itirməlidir. Kənkan quyu və kəhriz qazan və ya bərpa edən peşə sahiblərinə deyilir. Kənkan dəstəsi baş usta - "kənkanbaşı" dan (Naxçıvanda "sərxeyp" də deyirlər), "usta" dan (kənkan), "çarxçı" dan, usta köməkçisi - "lağımbar" dan və "dolçu" dan (buna "dolkeş" də deyirlər) ibarət olur.

Kəhrizin qazılması və bərpa işlərində əsas işi "kənkanbaşı" təşkil edir və bu işdə ona müraciət olunur. "Kənkanbaşı" müraciət edənlərlər çöle, kəhriz qazılan yerə gedərək sıfariş əsasında vəziyyəti dəqiq öyrənir və müraciət edənlərlə şərtname bağlayır. Bu şərtname dəkərən kəhrizdən çıxarılaçq suyun həcmi, kəhrizin uzunluğu, bərpa məsələləri və s. öz əksini tapır. "Kənkanbaşı" bütün işlərə rəhbər-

lik edir.

Usta (kənkan) - kürə və quyuların qazılmasında əsas rol oynayır, "kənkanbaşı"nın göstərişlərini icra edir.

Çarxçı - quyuların ağızında qurulmuş çarxda çalışır. Yüklerin və işçilərin qaldırılıb - endirilməsində əsas məsuliyyət çarxçının üzərinə düşür. İşin həcmi və quyuların dərinliyi artdıqda çarxda iki nəfər çalışır. İkinci işçi əsas çarxçıya kömək etmek üçündür.

Lağımbar - kürə və lağımların qazılmasında əsas işçidir. Kürə və quyunun qazılmasında, bərpa zamanı isə təmizləmə işlərində "lağımbar" əsas şəxsdir.

Dolcu (dolkeş) - kəhriz qazılması və ya bərpasında qrunut kürə və quyuların çöle çıxarılmasına icra edən işçidir. "Dolcu" kərədən qazılmış və ya bərpa zamanı təmizlənmiş qrunut "dola" yığmaqla, sürüyərək quyunun dibinə getirir və çarx vasitəsilə bu yük çöle çəkilir. Quyular arasında məsafə artdıqda işə əlavə "dolcu" qoşulur.

Bunlardan başqa, iş hecmi çox olduqda kənardan işçi dəvət edilir. Bu işçilər isə "aylıqçı" deyilir. Bu işçilər ustanın verdiyi xüsusi işləri edir.

Hazırda qeyd olunan qruplar dan kəhriz bərpasında qismən istifadə olunmaqdadır. Lakin "sərxeyp" və ya "kənkanbaşı" kimi vəzifələri Kəhrizlər idarəsi yerinə yetirək məkdədir" (səh.48-49).

Burada kəhrizin qazılması üsulları haqda mühüm informasiyalar öz əksini tapmışdır ki, bunlar da folklor-etnoqrafik yönü təsviri materiallər kimi de çox qiymətlidir. Eyni zamanda kitabda yeri gəldikcə söylənilən bu informasiyalara uyğun əyani fotoskilər də verilmişdir ki, bu da kitabın əhəmiyyətliyini artırmaqla həm də oxucu təsəvvüründə əyanılıyi artırmağa xidmət edir. Kəhriz sistemləri şəbəkəsinin necə olması barəsində oxucu düşüncəsində müəyyən təsəvvür formalasdır.

Bir sözə, professor Əlövşət Quliyevin "Azərbaycan kəhrizləri" kitabı bu mövzdədən ilk monoqrafik tədqiqat əsəri kimi çox aktual və zəruri bir məsələdən behs edir. Azərbaycan kəhrizləri və onların həyatda, məişətdə rolü və əhəmiyyəti və s. kimi məsələlər kitabda dolğunluğu ilə öz həllini tapmışdır. Nəzəri və praktik biliklərin vəhdəti işığında yazılmış "Azərbaycan kəhrizləri" kitabı yer altındakı dirilik sularımızı şəffaflığı ilə üzə çıxaran çox dəyərlər elmi mənbədir. Hamimizin həyat mənbəyi olan dirilik suyuna ehtiyacımız olduğunu kimi, bu kitab da her birimizə o dirilik əşyəsinin sirlərindən xəbər verən mənbə kimi çox gerəklidir. Əlövşət müəllimi belə qiymətli əsərə imza atması münasibətlə təbrik edib, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Sakir ALBALIYEV

EVDƏ QAL (özümlə zarafatınya)

Ölüm haqqıdır, qorxmayırdım ölümdən, Haqq ölümü virus aldı əlimdən. Gediş-geliş, bir xəbər yox elimdən, Telefonla dost -tənisdən xəbər al. Duxun çatır, bas yanını evdə qal.

Cox deyirdim arvad evdə kef çəkir, Sən demə hey əldə çömçə kef çəkir...

Nəvəlerim toxum səpir, turp ekir,

İndi bildim nəvə olun necə "bal"...

Duxun çatır, bas yanını evdə qal.

Bilərim ki, düz qoyulub bu yasaq,

Biz dözdükce, ötbük keçər bu sazaq.

Nə xeyri var, evdən çıxıb yol azaq,

Nə özünə, nə qonşuya xoş bu hal.

Duxun çatır, bas yanını evdə qal.

Üzü yaman qara goldı yazımın,

Mövzusu da dəyişibdir yazımın

Şimləri də qırılıbdır sazımın,

Əjdər, götür, al sinini qaval çal.

Duxun çatır, bas yanını evdə qal.

Əjdər Yunus Rza

27-03-2020

EVDƏ QAL

(Əjdər Yunus Rza zarafatınya)

İmtahandı, gərək dözkək ay Əjdər, Dadımıza yetişəcək yay, Əjdər,

Gün keçidkəc barmağını say, Əjdər,

Gordubaba, Diri dağı yada sal,

Əjdər Yunus, bas yanını evdə qal.

Cox deyirdik bağça belə, bağ belə, Dəhlizə keç, evdən-evə yol elə,

Sarımsağın, tut arağın bol elə,

Ötüb keçər, ürəyinə salma xal, Əjdər Yunus, bas yanını evdə qal.

Bu bəlanın sədasi çox, ünү çox, Qəfil gəlir, zamanı yox, günü yox, Karonunun məzsəbi yox, dini yox, Tarixçiyyik, olanlardan ibret al, On beşər gün bas yanını evdə qal.

Mirzə Mirimli
28.03.2020

Evdə qal

*Koronovirus təhlükəsi ilə
əlaqədar hər bir kəsə, xüsusilə yaşa
65-dən yuxarı olanlara evdə qalmaq
təqsivə edilir. Onlar arasında şair
dostları da var.*

Gəlib keçər, belə qalmaz qan-qada, Yetişəcək yetişənlər bil dada. Təlatümlü dənizdəyik, yurd ada; Yurdū düşün, yurd-yuvanni sev də qal, Şair qardaş, bir az da döz, evdə qal!..

Öyrənmişik dərd-bələya dözməyə, Üzdə gülüb, dərdi içdə çözməyə. Gərək yoxdu həyatdan tez bezməyə; Həyat sevgi, sevənləri sev də qal, Şair qardaş, bir az da döz, evdə qal!..

Ötə zaman, belə qalmaz, dəyişər, Xeyir şərlə yola getməz, əyişər. Şər görmüşük, bu gələnin nəyi şər? Şər acıq, xeyir işi sev də qal, Şair qardaş, bir az da döz, evdə qal!..

Hidayət Səfərli
28.03.2020.

Cəbrayıl rayon prokurorunun 2020-ci ilin 2-ci rübündə yaşayış yerləri üzrə vətəndaşların qəbul vaxtları

S/S	Yaşayış yerinin adı və qəbul yeri	Qəbul vaxtı	Qəbulu keçirən şəxs
1.	Cəbrayıl rayonu, Cəcən Mərcanlı kəndi.	08.04.2020-ci il Saat: 11:00	Prokuror Ramiz Əliyev
2.	Biləsuvar rayonu ərazisində məcburi köçkünlərin məskun- laşdıığı 4 sayılı qəsəbə.	23.04.2020-ci il Saat: 11:00	Prokuror Ramiz Əliyev
3.	Sumqayıt şəhəri Kimyaçılardı qəs. S. Vurğun küç. 3, Cəbrayıl r. 6saylı tam orta məktəbin yerləşdiyi inzibati bina	12.05.2020-ci il Saat: 11:00	Prokuror Ramiz Əliyev
4.	Biləsuvar rayonu ərazisində məcburi köçkünlərin məskun- laşdıığı 5 sayılı qəsəbə.	21.05.2020-ci il Saat: 11:00	Prokuror Ramiz Əliyev
5.	Bakı şəhəri, Nərimanov rayonu (Cəbrayıl rayon icra Hakimiyyətinin qərargahı)	08.06.2020-ci il Saat: 11:00	Prokuror Ramiz Əliyev
6.	Biləsuvar rayonu ərazisində məcburi köçkünlərin məskun- laşdıığı 6 sayılı qəsəbə.	24.06.2020-ci il Saat: 11:00	Prokuror Ramiz Əliyev

Qeyd: Dünyanı silkəleyən koronavirus pandemiyası ilə bağlı ölkədə mövcud olan karantin rejiminə görə əvvəlcədən planlaşdırılmış qəbul günlərindən bəziləri güman ki təxirə salınacaqdır. - Redaktor

Cəbrayıl RİH, YAP rayon təşkilatı və "Xudafərin" qəzeti

Məmmədova Gözəl Əmrəh qızı, Alməmmədov Dayandur Mədəd oğlu, Məmmədova Fatmanış Mürsüd qızı, Abdullayeva Fati Əkbər qızı və Nəcəfov Dağbəyli Allahverdi oğlunun

vəfatlarından kədərləndiklərini bildirir və ailə üzvlərinə dərin hüznələ başsağlığı verirlər.

Allah rəhmət eləsin!

Qəzet Ədliyyə Nazirliyində qeydən alınıb.

H/h:55233080000
kod: 200888

VÖEN: 9900003611
M/h: 013010001031

Kapitalbankın Cəbrayıl filialı
VÖEN: 8200035441

Ünvan: AZ 1073, Bakı şəh.,

Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə
"Azərbaycan" nəşriyyatı.

Telefon: (051) 441-15-82

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə biler.

Materiallardakı faktların doğruluğuna müəlliflər cavabdehdir.

Olyazmalar geri qaytarılmır.

Qəzet "Açıq Səma" qəzeti kompüter mərkəzində

yığılıb, səhifələnib və "Azərbaycan"

nəşriyyatında çap edilib.

albalievshakir@gmail.com

albalievshakir@rambler.ru

Sifariş №: 1000